

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**ROLE RUSKA V INTEGRAČNÍCH PROCESECH V POSTSOVĚTSKÉM
PROSTORU**

Plzeň 2013

Simona Poláková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Role Ruska v integračních procesech v postsovětském prostoru

Simona Poláková

Vedoucí práce:

PhDr. Magdalena Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Magdaleně Leichtové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za její cenné rady a připomínky. Moje poděkování patří také celé mojí rodině, která mě po dobu studia podporovala.

1 Obsah

1	Obsah	5
2	Seznam zkratk	7
3	Úvod	8
4	Zájmy Ruské federace v postsovětském prostoru	12
5	Zájmy USA v postsovětském prostoru	15
6	Zájmy Číny v postsovětském prostoru	21
7	Zahraniční politika Ruské federace v postsovětském prostoru	25
7.1	Ruská zahraniční politika po rozpadu SSSR	25
7.2	Ideové proměny ruské zahraniční politiky	27
7.3	Jelcinova zahraniční politika	28
7.4	Atlantismus jako zahraničně-politická doktrína	29
7.4.1	Eurasianismus jako zahraničně-politická doktrína	30
7.5	Putinova zahraniční politika	35
7.5.1	Zahraniční politika v rukou Putina	35
7.6	Medvěděvova zahraniční politika	39
8	Integrační procesy v postsovětském prostoru	45
8.1	Politické faktory integrace	46
8.2	Socio-kulturní faktory integrace	47
8.3	Ekonomické faktory integrace	48
8.4	Šanghajská organizace spolupráce	49
8.5	Společenství nezávislých států	55
8.6	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti	58

8.7	Euroasijské ekonomické společenství.....	63
8.8	GUAM – Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj	66
9	Závěr.....	69
10	Seznam použité literatury	74
11	Resumé	86

2 Seznam zkratek

EES Eurasijské ekonomické společenství

GUUAM Gruzie, Ukrajina, Uzbekistán, Ázrbájdžán, Moldávie

JevrAzEs Euroasijské ekonomické společenství

ODKB Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti

PfP Partnership for Peace

SCO Šanghajská organizace spolupráce

SNS Společenství nezávislých států

SSSR Svaz sovětských socialistických republik

ŠOS Šanghajská organizace spolupráce

3 Úvod

Rozpad Sovětského svazu s sebou přinesl vznik 15 nových, tzv. nástupnických republik, které v devadesátých letech byly nuceny postavit se „na vlastní nohy“ a čelit následkům nově nabyté svobody. Tato diplomová práce přinese zamyšlení nad tím, do jaké míry jsou integrační procesy v postsovětském prostoru závislé na Rusku, a to díky politickému vlivu a roli tohoto hegemonu v oblasti.

Název této diplomové práce obsahuje slovní spojení postsovětský prostor, a proto hned v úvodu považuji za důležité definovat vymezení této oblasti. Obecně se jako postsovětský prostor označují veškeré nástupnické státy Sovětského svazu, dále dělené dle geografické polohy na Baltské státy (Estonsko, Lotyšsko, Litva), Zakavkazsko (Arménie, Ázerbajdžán, Gruzie), Východní Evropu (Bělorusko, Moldavsko, Ukrajina), Střední Asii (Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán) a na samostatný region Rusko. Tato práce se bude věnovat všem jmenovaným oblastem, vyjma baltských států. Právě Estonsko, Lotyšsko a Litva jsou státy, které už v 80. letech usilovaly o získání nezávislosti na Sovětském svazu a rozpad SSSR pro ně byl formálním dovršením jejich cesty za nezávislostí. Pro potřeby této práce se analýza zaměří na nekompletní postsovětský prostor, jelikož Pobaltské státy nejsou součástí žádného z mnou analyzovaných integračních procesů.

Cílem mé diplomové práce je zhodnotit roli Ruské federace v integračních procesech v postsovětském prostoru. Je ruská přítomnost v těchto procesech nezbytná? Proč se bývalé sovětské republiky integrují, jaké jsou možnosti a limity spolupráce? Můžeme Rusko považovat za nenahraditelného iniciátora integračních procesů v oblasti?

Mohou v postsovětském prostoru fungovat integrační uskupení v opozici k těm proruský orientovaným? Nejen na tyto otázky se pokusím svou diplomovou prací odpovědět. Touto prací se pokusím potvrdit či případně vyvrátit hypotézu, která tvrdí, že role Ruska je nenahraditelná a vedoucí. Jako metodologický postup jsem zvolila kritickou analýzu zájmů přítomných velmocí, analýzu zahraniční politiky Ruské federace, jakožto nejvýraznějšího aktéra oblasti. V neposlední řadě provedu kritickou analýzu vybraných integračních procesů. Kritickou analýzu považuji v rámci tématu jako nejvhodnější metodu. Analyzována bude jak zahraniční politika Ruské federace vůči postsovětskému prostoru, tak jednotlivá integrační uskupení. Spojení těchto dvou témat a jejich kritická analýza by měla odpovědět na stanovené otázky a pomoci k naplnění nastoleného cíle.

V úvodní části textu se budu věnovat zájmům jednotlivých mocností, které se v postsovětském regionu vyskytují. Právě jejich zájmy se do jisté míry odráží v integračních uskupení v oblasti. V rámci jedné z těchto podkapitol bude zmíněna také tzv. Nová velká hra, označovaná také jako třetí kolo Velké hry (Krejčí 2010: nestránkováno) Jak poznamenává Alexander Cooley (2012): „V posledním desetiletí svět začal více brát na vědomí Střední Asii. Pro Spojené státy a jejich spojence je to region cenný pro válečné úsilí v Afghánistánu. Pro Rusko je to aréna, v níž uplatňuje politický vliv. Pro Čínu je to zdroj energie a partner pro stabilizaci a rozvoj nestálého regionu Sin-ťiang na západě země.“ Právě vlivem tří jmenovaných mocností se budu v těchto kapitolách zabývat. Naznačeny také budou i jejich jednotlivé zájmy – politické, bezpečnostní a ekonomicko-energetické.

Následuje část věnovaná ruské zahraniční politice od rozpadu Sovětského svazu, a to vůči postsovětskému prostoru. Zde budou předmětem analýzy ideové proudy, které ovlivňovaly tvorbu zahraniční

politiky a její výstupy. Kapitola bude rozdělena chronologicky dle jednotlivých prezidentů a záměrem je především analyzovat a zmapovat jejich zahraničně-politické zájmy a cíle, které byly formulovány nejen skrze Konceptce zahraniční politiky Ruské federace z roku 1993, 2000 a 2008. Neopomenou Jelcinovo atlantistické zaměření a následný Putinův eurasianismus či tzv. „nový realismus“, který dle Sacchetti (2008) „v podstatě znamená, že mezinárodní vztahy budou nadále určovány mocenskou politikou (studenoválečným konceptem realpolitik), který ve 21. století předpokládá směr geopolitiky a geo ekonomie.“ V kapitole o ruské zahraniční politice se pokusím zmapovat veškeré podstatné oficiální zahraničně-politické doktríny a artikulovat ruské zahraniční zájmy, které se následně odráží v integračních procesech.

Nejobsáhlejší kapitola bude věnovaná integračním procesům v postsovětském prostoru. V úvodu této kapitoly jsou analyzovány faktory, které vedou ke vzniku integračních uskupení v oblasti. Analýzou těchto faktorů je zde nastíněno, proč se bývalé sovětské republiky integrují, jaké jsou možnosti a limity spolupráce. Kromě politických faktorů, které zahrnují zejména snahu o rozšiřování ruského vlivu, ale jsou také odkazem ke společné sovětské historii, zde zmiňuji i faktory ekonomické a socio-kulturní, které vnímáme jako stejně důležité a dohromady tvoří rámec důvodů, proč integrace probíhá.

Mezi analyzované integrační procesy patří Šanghajská organizace spolupráce, kde se setkávají dvě mocnosti – Rusko a Čína. Původní Šanghajská pětka, fórum pro vyřešení hraničních sporů mezi Ruskem, Čínou, Tádžikistánem, Kyrgyzstánem a Kazachstánem zaznamenalo úspěšnou spolupráci, která se transformovala v Šanghajskou organizaci spolupráce. Ta se v současné době profiluje jako bezpečnostně-politická organizace. Ačkoliv mnozí autoři považují přítomnost Ruska a Číny v rámci jedné organizace za pozitivní, jelikož si díky tomu navzájem

mohou hlídat konkurenční potenciál a kontrolovat se navzájem, Roger N. McDermott (2012) naopak poukazuje, že: „hlavním problémem SCO je rostoucí konkurence mezi Čínou a Ruskem, v kombinaci s diametrálně odlišnými názory v Pekingu a Moskvě na SCO: Čína to vidí především jako ekonomický rámec, zatímco Rusko vnímá SCO jako bezpečnostní orgán.“

Dalšími analyzovanými organizacemi jsou Společenství nezávislých států a jeho podmnožiny Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti a Euroasijské ekonomické společenství. Členy těchto uskupení jsou vždy bývalé sovětské republiky a členství se ve většině případech překrývá. Společenství nezávislých států, jak bude přiblíženo v příslušné kapitole, je platformou, která se snažila plynule navázat na Sovětský svaz, ale počet členských zemí už nikdy nenabyl počtu bývalých sovětských republik. Vladimír Putin (2006) se ve svém výročním projevu směrem ke členům Federálního shromáždění vyslovil v tom smyslu, že spolupráce se státy SNS byla a zůstává nejdůležitějším směrem zahraniční politiky Ruské federace.

Na závěr analyzuji GUAM – Organizaci pro demokracii a ekonomický rozvoj. GUAM, přestože členským státem není Rusko, dle mého názoru přesto reflektuje roli této mocnosti v integračních procesech. Na příkladu GUAMu je naznačeno nejen to, že v oblasti existuje integrační uskupení zaměřené protirusky, ale také jsou zde patrné limity ve fungování této organizace, zaměřené proti regionálnímu hegemonovi.

V závěru práce se pokusím zodpovědět výzkumné otázky, na základě kterých se buď potvrdí či vyvrátí moje hypotéza. Domnívám se, že skrze uvedené kapitoly mohu roli Ruska v integračních procesech v postsovětském prostoru dostatečně analyzovat a naplnit cíl své práce.

4 Zájmy Ruské federace v postsovětském prostoru

Zájmy Ruské federace v oblasti postsovětského prostoru jsou převážně dané společnou historií pod hlavičkou Sovětského svazu. Pro Rusko je tato oblast tzv. blízkým zahraničím, které často figuruje v různých ruských zahraničně-politických dokumentech jako oblast zájmu, nebo je tato oblast také nazývána jako „zadní dvorek“. Mohlo by se zdát, že po rozpadu Sovětského svazu si Ruská federace a ostatní nástupnické republiky zachovají široké přátelství, a to především vzhledem ke společné historii, podobným kulturním i politickým hodnotám, početné ruské menšině apod. Devadesátá léta však byla spíše ve znamení vzdalování se, hledání nových partnerů a zavádění reforem.

Zájmy Ruské federace v oblasti se odrážejí podle aktuálního zahraničně-politického konceptu. Za vlády prezidenta Borise Jelcina a jeho ministrů zahraničních věcí postsovětský prostor nehrál nikterak velkou úlohu v jejich plánovaném zahraničně-politickém směřování. Jelcinova administrativa měla zájmy zejména směrem na západ, ale vlivem událostí jako byla politická a ekonomická krize země se tato zahraničně-politická cesta stala utopická.¹

S nástupem Vladimíra Putina do funkce prezidenta Ruské federace došlo k obratu a do centra zájmu se stále více dostával jako postsovětský prostor, tak vztahy směrem na východ, především s Čínou. O posílení dobrých vztahů s Čínou svědčí například relativně úspěšná spolupráce v rámci Šanghajské pětky, resp. Šanghajské organizace spolupráce.

---

¹ Viz kapitola Zahraniční politika Ruské federace v postsovětském prostoru

Administrativa prezidenta Putina a později i Medvěděva si kladla za cíl posílit svůj vliv v postsovětském prostoru.²

Všeobecné zájmy Ruské federace v postsovětském prostoru můžeme shrnout do několika bodů:

- Početná ruská menšina v postsovětských republikách. Nejvýznamnější ruské menšiny jsou přítomny zejména ve středoasijských republikách. Za zmínku zde stojí proklamovaná ochrana ruských menšin ve světě z Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008³ nebo Medvěděvův projev, kde zmiňuje ochranu životů ruských občanů jako nezpochybnitelnou prioritu země (Friedman 2008).
- Energetické zájmy a tvorba závislosti na ruských dodávkách. Postsovětský prostor je pro Rusko nejen odbytiště, ale také tranzitní trasa do Evropy. Jak je poznamenáno v Energetické strategii Ruska na období do roku 2020, „Rusko disponuje značnými zásobami energetických surovin a mocným palivoenergetickým komplexem, který je základnou ekonomiky, nástrojem provedení vnitřní a vnější politiky. Role země na světových energetických trzích v mnohém určí její geopolitický vliv“ (Kučera 2010: 31). Zároveň jsou pro Ruskou federaci některé postsovětské republiky zdrojem strategických surovin, takže je pro ni z mnoha důvodů důležité si zde svůj vliv udržet.
- Pronikání dalších velmocí do oblasti postsovětského prostoru může oslabovat vliv Ruské federace. Ztráta vlivu v blízkém

---

² Viz kapitola Zahraniční politika Ruské federace v postsovětském prostoru

³ Zdroj: Koncepcija vněšnej politiky Rossijskoj Federacii, dostupné na: archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07204750.shtml

zahraničí by byla pro Rusko strategicky nevýhodná nejen co se týče výše zmíněných energetických zájmů, ale také by Rusko přišlo o tzv. nárazníkové pásmo. Přítomnost velmocí v oblasti Ruská federace těžko snáší. Co se týče Číny, vztahy jsou v tuto chvíli přátelské, čemuž zajisté dopomáhá spolupráce v rámci Šanghajské organizace spolupráce, díky které se mohou obě velmoci „kontrolovat“ a hlídat tak vzájemný konkurenční potenciál. Zde bych opět ráda zmínila Medvěděvův televizní projev (nazývaný jako Medvěděvova doktrína), kde poznamenává, že: „...existují oblasti, v nichž má Rusko privilegované zájmy. V těchto oblastech leží země, s nimiž sdílíme zvláštní historické vztahy a spojuje nás s nimi přátelství a dobré sousedství. Naší činnosti v těchto regionech budeme věnovat zvláštní pozornost a budeme s těmito zeměmi, našimi blízkými sousedy, budovat přátelské vztahy“ (Friedman 2008). Rusko má tedy zájem na neustálém posilování vztahů s postsovětskými republikami, jelikož je pro ně důležité zachování stability v oblasti.

K vykonávání či k dosažení svých zájmů v oblasti Ruská federace využívá několika možností. Kromě určení cílů a strategií Ruska, týkajících se zahraniční politiky vůči postsovětskému prostoru například skrze Koncepci zahraniční politiky, své zájmy Rusko také poměrně obratně artikuluje pomocí specializovaných regionálních integračních procesů. Bezpečnost v oblasti udržuje Ruská federace pomocí Šanghajské organizace spolupráce a Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Ekonomické zájmy naopak Rusko prosazuje pomocí Euroasijského ekonomického společenství. Více o jednotlivých integračních uskupení viz příslušné kapitoly.

5 Zájmy USA v postsovětském prostoru

Po rozpadu Sovětského svazu vzniklo ve Střední Asii jakési bezvládí. Středoasijské postsovětské republiky najednou byly svobodné, náhle nepodléhaly žádnému vnějšímu vlivu. Pro světové velmoci tak vznikl prostor, kde mohly začít uplatňovat své geopolitické zájmy. V souvislosti se Střední Asií se opět hovoří o Nové Velké hře.⁴

Nová Velká hra, často označována jako třetí kolo Velké hry, začala s rozpadem Sovětského svazu v roce 1991. Původní cíl Velké hry, tedy geopolitické ovládnutí oblasti Střední Asie, byl doplněn o další významný cíl – soupeření o ropné a plynové zásoby v oblasti. Po rozpadu jednotné geopolitické jednotky, Sovětského svazu, nastal nebývalý zájem o oblast Kaspického moře, které je centrem těchto nerostných zásob (Kurečič 2010: 22-24). Podle Oskara Krejčího (2010) se v regionu protíná několik silokřivek, které mají vliv na vznik a průběh Nové Velké hry:

- „Jazyková integrace. Pro mnoho politiků se po rozpadu Sovětského svazu stal jazyk spojnicí, mostem, nástrojem společné kultury a historických tradic.
- NATO. Všech pět středoasijských států se účastní aliančního programu Partnerství pro mír (kromě nich i Arménie, Ázerbajdžán a Gruzie, ale i Rusko). Rozšiřování Aliance na východ směřuje přes Černé moře ke Gruzii a Ázerbajdžánu, tedy do Kaspického moře a ke Střední Asii. To vyvolává napětí hlavně ve vztahu s Ruskem, ale i Čínou.
- USA. Intervence USA v Afghánistánu roku 2001 získala podporu všech středoasijských států. Přitom pomoc a Afghánistánem sousedícího Turkmenistánu, Uzbekistánu a

---

⁴ Velká hra označuje strategický konflikt mezi Ruskem a Velkou Británií o území Střední Asie v 19. století.

Tádžikistánu byla důležitá nejen kvůli logistické podpoře a vojenských dodávkám, ale i pro nezastupitelnou roli afghánských Turkmenů, Uzbeků a Tádžiků sjednocených v Severní alianci. V současné době Spojené státy mají středoasijskou vojenskou základnu pouze v Kyrgyzstánu.

- Euroasie. Všechny středoasijské státy se po zániku Sovětského svazu staly členy Společenství nezávislých států, SNS. To, kromě pobaltských zemí, zahrnuje celý postsovětský prostor. SNS patřilo k aktérům, kteří zajistili, že rozpad SSSR proběhl bez velkých krvavých konfliktů.“ Dále autor v tomto bodě zmiňuje přítomnost Šanghajské organizace spolupráce, Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti či organizace GUUAM.

Geopolitika tohoto regionu je nyní závislá na zájmech přítomných velmocí, tedy Spojených států amerických, Ruska a Číny. K této problematice bych ještě ráda doplnila citaci uzbeckého politologa Farkhada Tpolipova, který budoucí geopolitickou situaci v oblasti Střední Asie předpokládá ve čtyřech možnostech: „(a) nárazníková zóna, což by mělo vyhovovat Rusku; (b) sanitní kordon, což odpovídá zájmům USA; (c) odrazový můstek, což by mělo být v zájmu Číny; (d) shodná angažovanost vnějších mocností a koordinovanější postup středoasijských států, což odpovídá potřebám regionu“ (Krejčí 2010). Jak Krejčí (2010) dále poznamenává: „Výhodou čtvrté Tolipovy varianty, která zvyšuje pravděpodobnost jejího naplnění, je fakt, že na počátku 21. století jsou geopolitické spekulace typu Velké hry riskantní. Je samozřejmě nutné respektovat, že existují konfliktní zájmy mocností týkající se Střední Asie, že narůstající hlad po energiích, ale i geopolitické stereotypy mohou svádět politiky i analytiky k představě věčného konfliktu

v této oblasti. Na druhé straně však lze v tomto regionu nalézt celou řadu společných zájmů Číny, Ruska, USA, EU a států jak Střední Asie, tak tzv. velkého Středního východu. Jde především o společnou potřebu potlačit terorismus. S tím souvisí i kategorický požadavek, aby ve Střední Asii nebyly zbraně hromadného ničení. Jsou zde ale i další společné zájmy: například radikálně omezit či vymístit pěstování a vývoz drog⁵.“

Krátce po rozpadu Sovětského svazu byly zájmy Spojených států v oblasti spíše ekonomické, než politické. Oblast postsovětského prostoru disponovala velkým přísunem investic ze strany USA, a to zejména co se týče průmyslu.⁶ Nelze opomenout ani výstavbu vojenských základen v Kyrgyzstánu či Uzbekistánu (Souleimanov 2003). Prioritním americkým zájmem v oblasti bylo získat přístup k ropě a zemnímu plynu, a to například skrze ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan.⁷ Spojené státy a jejich zájmy se v devadesátých letech zaměřovaly na vybudování diverzifikovaného odvodu surovin z oblasti do Evropy (Horák 2008: 24). Zde můžeme pozorovat jasný zájem USA o narušení ruské energetické hegemonie v oblasti, jelikož Spojené státy se zasadily o vyvedení středoasijské ropy přes Turecko skrze ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan, nikoli přes Rusko jako bylo běžné. Spojené státy tehdy oslovily postsovětské republiky vyvážející ropu a zemní plyn za účelem vyvolání konkurenčního boje, kdy apelovaly na vývozce, aby začali vnímat Rusko jako svého konkurenta.

Co se týče politických zájmů Spojených států v postsovětském prostoru, ty USA artikulovaly skrze GUAM – Organizace pro demokratický rozvoj. GUAM, v určitém časovém období také GUUAM, je v oblasti dle

---

⁵ Zdroj: Velká hra a geopolitika Střední Asie, Oskar Krejčí, 2010, dostupné na: blisty.cz/art/52057.html

⁶ Zdroj: Asociace pro mezinárodní otázky, Velká hra o Střední Asii, Emil Souleimanov, 7.11. 2003, dostupné na: www.amo.cz/publikace/velka-hra-o-stredni-asii.html

⁷ Ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan vede přes Ázerbajdžán, Gruzii a Turecko. Do provozu byl uveden v roce 2005.

mého názoru nejvýznamnějším prozápadně orientovaným integračním procesem (více o GUAM viz příslušná kapitola). Jak ve svém článku uvádí Vakhtang Darchiashvili (2009, s.14), Spojené státy jsou jedinou mocností, se kterou má GUAM oficiální vztah. Darchiashvili (2009, s.14) dále tvrdí, že: „Po 11. září 2001 totiž začal Washington s nízkou intenzitou, ale aktivně s GUAM spolupracovat. Záměr oboustranné spolupráce byl vyjádřen ve společném prohlášení USA-GUAM, ve kterém se rámcově vytyčila možná témata spolupráce a pomoci USA. Konkrétně se jednalo o kooperaci v oblastech obchodu a transportu, zajištění celní a pohraniční kontroly, boj proti organizovanému zločinu a obchodu s drogami. Obecně USA chápou GUAM jako možnost vytvořit platformu, na které státy bývalého Sovětského svazu mohou najít alternativní cestu zahraniční politiky nezávislé na Rusku.“ Dalším integračním uskupením, kterým Spojené státy chtěly rozšířit svůj politický vliv v oblasti je Severoatlantická aliance, respektive program Partnerství pro mír (PfP⁸). USA všem postsovětským republikám nabídly členství v rámci PfP. Současnými členy PfP jsou Arménie, Ázerbajdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajina, Uzbekistán, ale také Rusko.⁹ Zde tedy lze vnímat snahu Spojených států o rozšíření svého politického vlivu skrze NATO do oblasti postsovětského prostoru, nicméně můžeme pozorovat také jednoznačnou odpověď Ruské federace, která je lídrem Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti, tedy jakési ruské protiváhy Severoatlantické aliance.

Spojené státy definovaly své zájmy v oblasti mimo jiné skrze dokumenty tzv. Strategie hedvábné cesty z roku 1999 a 2006. Tyto dokumenty zachycují směr americké angažovanosti ve Střední Asii a na Jižním Kavkaze. Strategie hedvábné cesty z roku 1999 definuje jako svůj

---

⁸ PfP – Partnership for Peace

⁹ Zdroj: Partnership for Peace Framework Document, dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm

zájem dodržování lidských práv¹⁰, demokratizace, posilování státní suverenity a také politickou stabilitu (SRSA 1999). Strategie z roku 2006 pak reaguje na události vyvolané v oblasti vlivem teroristických útoku ze září 2001. Jako své hlavní zájmy v regionu Spojené státy definují nutnost spolupráce regionu s USA zejména v oblasti bezpečnostní, dále pak energetické a ekonomické. USA také v dokumentu upozorňují na nutné demokratizační kroky a v souvislosti s tím odkazují na barevné revoluce na Ukrajině či v Gruzii (SRSA 2006).

Do roku 2001 můžeme situaci v postsovětském prostoru – co se týče vztahů přítomných velmocí – charakterizovat jako stabilní. Zájmy Spojených států v oblasti byly zejména ekonomické, skrze poskytované investice. Události ze září 2001 udělaly ze středoasijského regionu jednu z nejsledovanějších oblastí světa. Spojené státy se kromě Ruska a Číny staly dalším hráčem Nové Velké hry, a to za pomoci několika postsovětských republik, které americkým vojenským jednotkám umožnily přítomnost na svém území.¹¹ Ruské federaci sice v postsovětském prostoru sílil konkurent v podobě USA, ale na poli vzájemných vztahů došlo k oteplení. Novým americkým zájmem v postsovětském prostoru se stal boj proti terorismu, v čemž USA získaly značnou podporu od Šanghajské organizace spolupráce.

Šanghajská organizace spolupráce, přestože se profilovala jako vojensko-bezpečnostní organizace, žádné velké úspěchy v rámci boje proti terorismu nezaznamenala. Důvodem bylo zejména to, že Šanghajská organizace spolupráce prošla transformací ze Šanghajské pětky jen velmi krátce před událostmi ze září 2001, což znamenalo, že ŠOS ještě zdaleka nebyla připravena začít plnit své cíle a naplno

---

¹⁰ Nicméně Spojené státy americké byly k autoritativním režimům v oblasti poměrně schovávavý, v porovnání s takovými režimy v jiných částech světa.

¹¹ USA navázaly bližší spolupráci s Uzbekistánem či Kyrgyzstánem, na jejichž území byly vybudovány americké vojenské základny.

vykonávat protiteroristickou politiku. Tento fakt nadále posiloval vliv USA v oblasti. S nelibostí tomu přihlížela jako Čína, tak i Ruská federace, které začaly cítit určité ohrožení svých sfér vlivu.

Jak poznamenává Horák (2005, s. 22): „Není vyloučeno, že za zájmem o Střední Asii ze strany USA nestojí ani tak ropné bohatství, na jehož těžbě mají americké firmy již dnes značný podíl, jako spíše snaha o vytvoření geopolitického nástupiště proti Číně, která by se v 21. století měla stát hlavním soupeřem Washingtonu minimálně v oblasti Asie.“

6 Zájmy Číny v postsovětském prostoru

Čína začala své zájmy v oblasti artikulovat až po rozpadu Sovětského svazu, jelikož za dob trvání sovětského impéria se čínská zahraniční politika nesla v duchu nezasahování do fungování SSSR. Nicméně rozpad SSSR, doprovázený občanskými a etnickými nepokoji se dotkl i Číny. Tyto nepokoje a separatistické tendence se projeví zejména v oblasti Východního Turkestánu, na západě Číny. Východní Turkestán¹² je historicky úzce spjat ze středoasijskou kulturou. Po rozpadu SSSR tak vykazoval silné separatistické tendence směrem k nově vzniklým středoasijským republikám (Horák 2001: 4). Nejen situace ve Východním Turkestánu, ale také problematika hraničních sporů s nově vzniklými středoasijskými republikami, přiměla Čínu k navázání diplomatických styků s novými republikami v oblasti. Zde považují za důležité poznamenat, že oboustranná ochota k urovnání hraničních sporů vedla k vytvoření spolupráce mezi státy, kdy hraniční spory zapůsobily jako integrační motivace. Tato spolupráce byla nakonec natolik úspěšná, že státy dovedla až k založení Šanghajské pětky, později Šanghajské organizace spolupráce, což je nyní jedna z nejvýznamnějších bezpečnostních organizací v oblasti. Na tomto příkladu můžeme pozorovat, jak se spolupráce v malém rozsahu v rámci hraničních sporů může postupně vyvinout ve spolupráci celoasijského rozsahu.

Nelze opomenout ani ekonomické zájmy Číny, jelikož právě devadesátá léta byla pro Čínu ve znamení ekonomického růstu. Nejvýznamnějšími čínskými partnery v rámci postsovětského prostoru

---

¹² Východní Turkestán je obydlený etnikem Ujgurů, kteří dlouhodobě požadují nezávislost. Ve velké míře ve Východním Turkestánu žijí také Kazaši. Ve Východním Turkestánu proběhlo několik pokusů a vytvoření samostatného státu, výsledkem byla První a Druhá Východoturkestánská republika.

byly Turkmenistán a Kazachstán, se kterými čínská ekonomická spolupráce byla natolik rozvinutá, že došlo k dohodě o vybudování ropovodu a plynovodu. Ropovod Kazachstán-Čína byl budován ve třech fázích a v roce 2009 byl uveden do finálního provozu, z kazašského Atasu do čínské Alašanky (EIA 2008: 8-9). Kazachstán se největší měrou podílí na čínském energetickém obratu. Tento energetický obrat znamená konec čínské energetické nezávislosti. V devadesátých letech se Čína stala dovozcem ropy, jelikož její zásoby už byly nedostatečné. Příčinou je jednoznačně dlouhodobý ekonomický růst země, se kterým souvisí nárůst energetické spotřeby (Downs 2004: 21-24). Čína se v roce 2005 stala majoritním vlastníkem kazašské ropné společnosti PetroKazakhstan.¹³ V případě Turkmenistánu se jednalo o dohodu o výstavbu plynovodu. Plynovod Turkmenistán-Čína byl uveden do provozu v roce 2009 a přes Uzbekistán a Kazachstán vede do provincie Sin-Ťiang (EIA 2012, s. 7-8). Rostoucí význam ekonomické výměny mezi středoasijskými postsovětskými republikami a Čínou byl později dále podpořen výstavbou strategicky výhodné železnice mezi kazašskou Alma Atou a čínskou Urumčí (Horák 2001: 4-5). Vzrůstající ekonomická výměna mezi postsovětskými republikami a Čínou tedy značí další integrační potenciál, což dokládá i fakt, že hospodářská výměna mezi středoasijskými postsovětskými republikami a Čínou se v devadesátých letech až ztrojnásobila (Horák 2008: 38).

Co se týče bezpečnostně-politických zájmů, ty začala Čína naplno prosazovat v rámci Šanghajské organizace spolupráce, která se v roce 2001 transformovala z Šanghajské pětky. Ačkoliv pro Čínu i Ruskou federaci znamenala vojenská přítomnost Spojených států v oblasti po událostech ze září 2001 jisté omezení jejich vlivu, nakonec právě Spojené

---

¹³ Zdroj: PetroKazakhstan, Shareholders, dostupné na: www.petrokazakhstan.kz/eng/pages/shareholders.html

státy se ukázaly být v boji proti terorismu úspěšnějším aktérem, než Šanghajska organizace spolupráce v čele s Čínou a Ruskou federací¹⁴. (viz předchozí text) Nutno však podotknout, že Šanghajska organizace spolupráce právě prošla transformací a nebyla ještě plně funkční, natož pak připravená na takto velkou protiteroristickou akci.

Ekonomické zájmy Čínská lidová republika v postsovětském prostoru artikulovala v průběhu devadesátých let a po roce 2000 se Čína stala ve středoasijských obchodních kruzích velmi vlivným hráčem. Horák (2005: 23) k tomuto poznamenává, že: „Větší část trhů spotřebního zboží, zejména ve východní části regionu – v Kazachstánu a Kyrgyzstánu, již dnes řídí čínské podnikatelské kruhy. Po celém regionu se objevuje stále více čínských podniků, které ovšem často neslouží ke snížení nezaměstnanosti místních obyvatel, ale naopak k přílivu čínských dělníků.“ Čína své obchodní zájmy v postsovětském prostoru podpořila také vysokými investicemi do infrastruktury, skrze silniční i železniční tratě, příkladem může být železniční trať z Uzbekistánu do čínské provincie Sin-ťiang, vedoucí přes Kyrgyzstán (Dwivedi 2006: 148).

Jak již bylo zmíněno, bezpečnostně-politické zájmy Čína definuje skrze Šanghajska organizaci spolupráce. Jednoznačným bezpečnostním zájmem Číny v oblasti je určení stability, která by nejen mohla vést k poškození vzájemných ekonomických vazeb, ale je také důležité si uvědomit, že čínské západní hranice jsou poměrně dlouhé a jakékoliv bezpečnostní problémy Kazachstánu, Kyrgyzstánu či Tádžikistánu, jakožto hraničních sousedů, by mohlo mít důsledky i na čínské příhraniční provincie, které do určité míry vykazují nestabilitu.¹⁵ Další bezpečnostní zájmy, zejména boj proti terorismu, boj

---

¹⁴ Viz předchozí text.

¹⁵ Za nestabilní můžeme považovat provincii Sin-ť-jang, nebo také Východní Turkestán, což je oblast vykazující separatistické tendence.

s organizovaným zločinem se zaměřením na drogy apod. jsou shodné s bezpečnostními zájmy Šanghajske organizace spolupráce¹⁶.

---

¹⁶ Viz kapitola Šanghajska organizace spolupráce.

7 Zahraniční politika Ruské federace v postsovětském prostoru

V kapitole věnované ruské zahraniční politice bude zachycen proces a jednotlivá rozhodnutí, která stojí za její tvorbou a vývojem po rozpadu Sovětského svazu. Také budu analyzovat jednotlivé ideové proudy, které ovlivňovaly její proměny. Časově tedy svou analýzu vymezím na období od roku 1991 v důsledku rozpadu SSSR a vývoj zahraniční politiky budu sledovat až do dnešní doby.

Na počátku devadesátých let byla zahraniční politika do značné míry ovlivněna kolapsem sovětského bloku, který později vyústil v jeho samotný rozpad. Rozpad SSSR a vznik Ruské federace znamenal změnu povahy celého mezinárodního systému i faktickou proměnu hranic. Ruská zahraniční politika a zahraničně-politické zájmy byly formovány na základě jednotlivých ideových proudů, které budou také předmětem analýzy.

7.1 Ruská zahraniční politika po rozpadu SSSR

Na počátku devadesátých let se Rusko muselo vyrovnat s několika globálními změnami. Konec Studené války a rozpad Sovětského svazu. Úloha SSSR ve světě – ať už v optice jednoho z aktérů Studené války či z pohledu ústředního člena komunistického bloku – se během několika let naprosto změnila. Ruská federace nyní stála před nelehkým úkolem redefinovat samu sebe, své postavení v globálním měřítku. Ačkoliv Rusko i po rozpadu Sovětského svazu navázalo na svojí pozici za doby

fungování SSSR, jeho politický i surovinový vliv byl do značné míry omezen, což bylo dáno nejen v důsledku územních ztrát.

Za rozpadem Sovětského svazu stojí nejen prohlubující se ekonomické problémy, Gorbačovovy reformy, ale také svobodomyslné proudy zejména ze strany neruských menšin v jednotlivých svazových republikách, nicméně: „...zánik SSSR přímo doprovází pokus o vytvoření nové struktury na jeho místě v podobě Společenství nezávislých států (SNS) jako odraz snahy o opětovnou reintegraci celého postsovětského prostoru, zpočátku na poměrně širokém, především však nesovětském základě. Pokus o politickou reintegraci postsovětského prostoru vedený i snahou zabránit chaosu brzy doplnilo úsilí o reintegraci v bezpečnostní i ekonomické rovině“ (Kuchyňková 2006: 18). Z předchozí citace je tedy patrné, že zájmy Ruské federace, jako jedné z nástupnických republik SSSR, stále zůstávají v její geografické blízkosti a je zde zřejmá snaha o zachování částečné kontinuity k Sovětskému svazu. Motivace Ruské federace k tomuto kroku může mít několik příčin. Jednou z nich je jistě územní ztráta, jednoznačně spojená se ztrátou velkého množství zdrojů surovin, které se nyní nachází vně Ruské federace. S tímto faktorem nepochybně souvisí i značný ekonomický úpadek. Za poměrně fatální můžeme považovat ztrátu přístupu ke kavkazské či kazašské ropě, tedy nejen co se týče suroviny jako takové, ale možného vytvoření konkurenčního vývozce ropy na světový trh (Kuchyňková 2006: 18).

Ztrátu surovin a zdrojů z desintegrovaných částí původního Sovětského svazu doplnila také ztráta značné části populace. Ve všech nástupnických státech se na počátku devadesátých let vytvořila značná ruská diaspora, což: „...představovalo pro udržování potenciálního vlivu Ruska v oblasti na jedné straně i nezpochybnitelný pozitivní efekt, postsovětský prostor tak mohl hrát po celá 90. léta roli prostoru ruských národních zájmů, a to i v očích mezinárodních organizací, sloužících

v evropském či mezinárodním měřítku k ochraně lidských práv“ (Kuchyňková 2006: 19).

Ruská zahraniční politika v období krátce po rozpadu Sovětského svazu tedy vykazovala tendence k zachování vlivu Moskvy směrem k blízkému zahraničí prostřednictvím Společenství nezávislých států. Nicméně od rozpadu SSSR už tato agenda nespadá do vnitrostátních záležitostí, ale stala se předmětem zahraniční politiky. Právě zahraniční politika byla formována pod vlivem faktorů ekonomických (ztráta přístupu k surovinám), bezpečnostních (snaha o zachování velkého geografického celku) a socio-kulturních (ruské diaspory).

7.2 Ideové proměny ruské zahraniční politiky

Po rozpadu Sovětského svazu roku 1991 se na povrch dostal zahraničně-politický rozpor mezi slavjanofily a západníky, který byl po dobu fungování Sovětského svazu bezpředmětný. Spor mezi slavjanofily a západníky můžeme pozorovat v 19. století, jako snahu o nalezení definice ruské společnosti (Duleba, Hirman 1999: 20). Kromě slavjanofilství a západnictví můžeme v Rusku pozorovat také eurasianismus, jehož idea je založená na představě unikátní ruské pozice ve světě, reflektující specifické ruské kulturní i geografické vymezení (Voráček 2004: 115). V rámci této podkapitoly bych chtěla výše uvedené směry jen krátce představit, jelikož tyto pojmy budou používány v následující analýze zahraniční politiky.

Ideje západníků byly po rozpadu SSSR prezentovány skupinou atlantistů, nebo také novými západníky. Atlantisté (západníci či nový

západnici) předpokládají, že Rusko historicky i kulturně sounáleží k Evropě, a proto jejich zahraničně-politické ideje předpokládají snahu o budování spolupráce se západními zeměmi (Sergunin 2004: 20).

Slavjanofilství a eurasianismus je v Rusku reprezentován tzv. novým eurasianismem, který předpokládá specifičnost Ruska jako geografické jednotky mezi Asií a Evropou. V porovnání s atlantistickou koncepcí, která požaduje spolupráci Ruské federace se Západem, eurasianismus se odvolává na důležitost spolupráce v rámci postsovětského prostoru a na východ, směrem k Indii a Číně (Duleba, Hirman 1999: 25).

Z výše uvedených ideových koncepcí vychází ruská zahraniční politika. Právě tyto směry, zapomenuté i aktuální, se podílely na redefinici Ruska jako nástupnického státu Sovětského svazu, a pomohly při formování nového obrazu Ruska. Jednotlivým etapám ruské zahraniční politiky se budu věnovat na následujících stranách.

7.3 Jelcinova zahraniční politika

Jak již bylo v předchozím textu zmíněno, počátky tvorby ruské zahraniční politiky po pádu Sovětského svazu se nesly ve znamení snahy o navázání spolupráce se Západem, překonání studeno-válečného nepřátelství mezi Spojenými státy a nově vzniklou Ruskou federací. Symbolem všech těchto snah byl právě Boris Jelcin. Důsledkem však byla ztráta iluzí ve formě ekonomického propadu.

7.4 Atlantismus jako zahraničně-politická doktrína

První fáze v hledání vhodného zahraničně-politického konceptu pro Ruskou federaci se nesla v duchu atlantismu. Snahou vrcholných představitelů státu bylo přiblížení se západním státům, navázání nových obchodních vztahů a překonání sovětské éry. Hlavními představiteli tohoto směru se stali předseda vlády Jegor Gajdar a zejména tehdejší ministr zahraničních věcí Andrej Kozyrev (Sergunin 2004: 20). Jelcin se vymezil politicky proti svému předchůdci Gorbačovovi v tom smyslu, že se nesnažil napravit chyby komunismu, ale naopak od sovětské politiky naprosto ustoupil a nastolil prozápadní zahraniční politiku. Jelcin se stal tedy jednoznačně představitelem: „..charismatické autority; jinými slovy Jelcin coby symbol „nového Ruska“. To se projevovalo ve smyslu (1.) teritoriálním (rozchod s minulostí SSSR a spojení s identitou nového státu, i když hovořit o nacionálním rozměru této symboliky je v podmínkách nového ruského státu diskutabilní), z hlediska (2.) směřování ekonomických reforem ve smyslu přechodu plánovaného hospodářství na tržní systém (v ruských podmínkách však opět specifický, s kooptací starých elit jako podstatou celého procesu), a v neposlední řadě ve smyslu (3.) sebe prezentace jako symbolu boje proti návratu komunistické totality“ (Holzer Kuchyňková 2005). Nicméně zde je také potřeba zmínit, že Jelcinova potřeba spolupracovat se západními státy neměla jen podtext socio-kulturní, ale také ryze pragmatický v ekonomickém slova smyslu, jelikož Jelcin a Gajdarova vláda si od spolupráce se západními státy, a zejména Spojenými státy, slibovali potřebnou hospodářskou pomoc při ekonomických reformách (Holzer Kuchyňková 2005). Prioritním cílem této politiky bylo vypořádat se s důsledky rozpadu Sovětského svazu, napravení vztahů se západními státy a začít participovat v mezinárodních hospodářských organizacích. Je zde tedy patrný odklon

od postsovětského prostoru a starých struktur, kdy tento trend trvá přibližně do poloviny roku 1992 (Sergunin 2004: 20-21).

7.4.1 Eurasianismus jako zahraničně-politická doktrína

V předchozí podkapitole, věnující se atlantismu jako převažujícímu směru ruské zahraniční politiky po rozpadu SSSR, byla tato doktrína časově zasazena do období od roku 1991 až od poloviny 1992. Právě polovina roku 1992 byla předělem ve vývoji zahraniční politiky, jelikož atlantismus jako směr ruského zahraničního vývoje byl překonán. Holzer (2001, s.125) poznamenává, že: „Rezignace na expansivní velmocenské cíle, tlak na navázání strategických vztahů s USA a západoevropskými zeměmi a paralelní snaha o zachování výhodných vazeb uvnitř SNS ovšem představovaly značně konfliktní ideovou opci, jejíž vnitropolitické podpory se dosti záhy vyčerpaly, čímž skončila tato romantická etapa etablování se samostatné ruské zahraniční politiky.“ Zcela logicky se tak Rusko začalo ubírat opačným směrem, který považovali za příhodnější, jelikož atlantický koncept nepředpokládal spolupráci s bývalými sovětskými republikami. Následoval tedy obrat k zahraniční politice více realistické, vycházející z konceptu eurasianismu (Kuchyňková 2006: 26).

Ve funkci ministra zahraničních věcí i nadále setrval Andrej Kozyrev, který dal jméno tzv. Kozyrevově doktríně. Na Kozyrevovu doktrínu navazuje Koncepce zahraniční politiky Ruské federace 1993, což je oficiální dokument vymezující se proti atlantistickému směřování ruské zahraniční politiky. Jejím cílem zůstává zachovat spolupráci se západními státy, ale za stěžejní faktor je zde považováno obnovení Ruské federace jako světové mocnosti, posílení jejího postavení

v regionu a zaměření se na tzv. blízké zahraničí, tedy postsovětský prostor (Konceptce zahraniční politiky Ruské federace 1993, článek 4, nestránkováno). Tato Kozyrevova doktrína bývá často označována jako paralela k americké Monroeově doktríně. Paralelu můžeme sledovat zejména v tom, že Kozyrevova doktrína označila postsovětský prostor za zónu svých zájmů. Dále tato doktrína deklarovala, že v případě ohrožení postsovětského prostoru Ruská federace podnikne patřičné úkony pro jeho obranu (Litera 1994: 65). Ministr Kozyrev proslul zejména díky své definici tzv. blízkého zahraničí, které ještě dále rozšířil na „střední“ a „vzdálené“ (Hodač, Strejček 2008: 33). Z tohoto konceptu nebyla vynechána ani Česká republika, dle citace Dmitrije Běloševského (2001) totiž: „...dlužno podotknout, že největší význam přikládala Moskva v rámci tohoto „středního zahraničí“ středoevropským zemím, tedy především Polsku, Československu (a poté samostatnému Česku, stejně jako samostatnému Slovensku) a Maďarsku.“ Tyto tři země se staly cílem ruského zájmu nejen z toho důvodu, že se geograficky jednalo o země jakési hranice mezi Ruskem a západními státy, ale také proto, že to byly země intenzivně usilující o přistoupení k NATO, což jednoznačně odporovalo ruské snaze o zabránění dalšímu rozšiřování Severoatlantické aliance směrem na východ (Běloševský 2001).

Eurasianismus získal v ruské zahraniční politice své místo, potvrzené i díky Kozyrevově doktríně, ale jak poznamenává Holzer: „(nástup) nové ruské zahraničněpolitické doktríny nicméně není nutné chápat jako bezalternativní a ideologicky zbarvený odklon od prozápadní orientace, ale spíše jako střízlivější reflexi daného stavu a pragmatický krok od liberálního idealismu, jehož nastolení atlantisty v prvních fázích formování ruské zahraniční politiky představovalo z hlediska soudobé pozice ruského státu a nálad uvnitř ruské společnosti až příliš radikální obrat.“ (Holzer 2002: 127). Za zmínku pak stojí také

Kozyrevova „koncepte partnerství“, jejímž cílem bylo partnerství Ruské federace se západními státy a v neposlední řadě také s Indií a Čínou (Hodač, Strejček 2008: 33). Podle (dle mého názoru notně ironicky zabarveného citátu) bývalého prezidenta Spojených států amerických se: „.. tenhle ministr chce v době krátce po rozpadu SSSR, kdy by měl Rusko co nejvíce bránit a upevňovat, všem ukázat, jaký je skvělý a příjemný člověk.“ (Hodač, Strejček 2008: 33).¹⁷

Poměrně podstatnými změnami procházela také domácí politická scéna. Jednou z Jelcinových politických reforem byl plán na rozpuštění Nejvyššího sovětu, jež měl být rozpuštěn na základě nových parlamentních voleb. Další plánovanou změnou bylo výrazné posílení prezidentských pravomocí, což mělo vést k zavedení poloprezidentského systému. S tímto krokem nesouhlasil Nejvyšší sovět a reagoval odvoláním Jelcina z funkce prezidenta, kterého na tomto postu nahradil viceprezident Rucký. Situace vyvrcholila vojenským zásahem a prosazením Jelcinových reforem. Na konci roku 1993 se konaly parlamentní volby, ze kterých jako vítězná strana vyšla Liberální demokratická strana (Švankmajer, Veber, Sládek, Moulis 1995: 407). Předsedou Liberálně demokratické strany byl Vladimir Žirinovskij, který prakticky dovršil nové zahraničně-politické směřování Ruské federace, jelikož se jedná o politika, který důrazně prosazuje ruské zájmy v blízkém zahraničí a zdůrazňuje hegemoniální roli Ruska v regionu. Žirinovskij také kladl důraz na ochranu práv Rusů, kteří se vlivem rozpadu Sovětského svazu stali ruskými menšinami v postsovětském prostoru.

Fenomén v oblasti ruské zahraniční politiky se stala skutečnost, že ji neovlivňuje pouze ministerstvo zahraničních věcí, ale i tzv. silová

---

¹⁷ Přejato z Baturin, J. M.; Iljin, A. L.; Kadackij, Kostikov, V. V.; Krasnov, M. A.; Lifšic, A. J.; Nikiforov, K. V.; Pichojová, L. G.; Satarov, G. A. Jelcinova epocha 1988-2000. Od Gorbačova k Putinovi – obrazy moderních dějin Ruska, Praha 2003, s.210-211.

ministerstva, což jsou ministerstvo obrany a ministerstvo vnitra. Své zájmy v rámci směřování ruské zahraniční politiky projevovaly také soukromé firmy, zejména energeticky zaměřené, jejichž cílem bylo zajištění vlastní ekonomické prosperity. V Rusku se objevil fenomén korupce, klientelismu a novým pojmem byli tzv. oligarchové.¹⁸

Do druhého funkčního období nastupuje Jelcin v roce 1996, kdy úspěšně obhájil pozici prezidenta Ruské federace. Novým ministrem zahraničních věcí se stává Jevgenij Primakov, který se stal výraznou postavou ruské politické scény devadesátých let. Ačkoliv Jergenij Primakov i jeho předchůdce Andrej Kozyrev zastávali svou funkci ministra zahraničních věcí pod vedením stejného prezidenta, každý z nich vykonával odlišnou zahraniční politiku a je představitelem jiné ideové linie (Hodač, Strejček 2008: 33). Na rozdíl od Kozyreva byl Primakov do funkce ministra zahraničních věcí jmenován s předem připravenou zahraničně-politickou cestou pro Ruskou federaci. Dle Hodače a Strejčka se hlavními body Primakovy politiky staly: „... otázka rostoucího zadlužení RF, vyjednávání dalších půjček u mezinárodních institucí, udržování osobních kontaktů s hlavními osobami vedoucích mocností a vyhledávání finančních záruk“ (Hodač, Strejček 2008: 34). Primakov svou zahraniční politiku ubíral trendem obhajování svých vlastních velmocenských zájmů, navázáním spolupráce s Čínou a Indií a posílením ztraceného vlivu v postsovětském prostoru. Zároveň Primakov vyjadřoval nesouhlas s rozšiřováním Severoatlantické aliance směrem k Ruské federaci a vedl politiku vycházející z realistického konceptu (Sakwa 2008: 270). Jeho realistickou politickou vizi podporuje zejména obrovskou ruskou rozlohou, jaderným programem a velkou vojenskou silou. Primakov se později stal

---

¹⁸ Oligarchie je forma vlády, v níž je moc soustředěna v rukou malé skupiny lidí; v přeneseném smyslu forma vlády, při které je moc soustředěna v rukou malé skupiny lidí. Zdroj: Žaloudek, Karel: 1996. Encyklopedie Politiky, Libri: Praha. Oligarchie, str. 296.

předsedou vlády Ruské federace. Ve funkci ministra zahraničí jej nahradil Igor Ivanov.

Pro závěrečné zhodnocení Jelcinovy zahraniční politiky bych ráda použila citaci Dmitrije Bělošovského (2001), že: „zásadním omylem Jelcinových ministrů zahraničí byla od počátku 90. let představa, že Rusko je dosud natolik mocné, že může zabránit bývalým vasalům Sovětského svazu, aby definovali svou budoucnost a začlenili se do západoevropských a euroatlantických struktur.“ Jelcinova snaha udělat z Ruska supervelmoc, která by byla schopná konkurovat Spojeným státům americkým, narážela na způsob, jakým se o to Jelcinovi ministři pokoušeli. Prvotní nadšení spoluprací se západními státy a začlenění se do ekonomických organizací, doplněné o náhlé zpřetrhání vazeb v postsovětském prostoru, se později ukázaly jako cesta nevhodná, jelikož antikomunistická politika ještě ze státu nedělá zastupitelskou demokracii. Jelcinova éra devadesátých let se nesla ve znamení prvotního nadšení, pozdějšího vystřízlivění a ekonomické krize. Na závěr této kapitoly bych ještě chtěla zmínit, že: „nespokojenost, plynoucí z deziluze z ekonomického vývoje, stoupající míry kriminality, klientelismu a korupce na různých úrovních sociopolitického života i zklamání z ochabování Jelcinova vůdcovství ve druhé polovině 90. let, se následně projevovala nikoli stoupající mobilizací ve společnosti, ale voláním po vládě „pevné ruky“, obnovení pořádku a zlepšení ekonomicko-sociální situace i za cenu omezení svobod“ (Holzer, Kuchyňková 2005).

7.5 Putinova zahraniční politika

Po nástupu Vladimira Putina do funkce prezidenta Ruské federace se funkce ministerstva zahraničních věcí a Bezpečnostní rady stala méně vlivnou. Nová prezidentská administrativa pozměnila dřívější pravidla a větší rozhodovací pravomoci, co se týkalo zahraniční politiky Ruské federace, převzala do svých rukou. Boris Jelcin se angažoval spíše v domácí politice, nicméně jeho nástupce Vladimir Vladimirovič Putin svou hlavní roli viděl ve sféře tvorby a vykonávání zahraniční politiky (Charap 2004: 57).

7.5.1 Zahraniční politika v rukou Putina

Vladimir Putin nastoupil do funkce prezidenta s jasným konceptem. Kromě toho, že na poli domácí politiky se snaží zavést jasnou hierarchii ve vládnutí a vrátit rozhodovací pravomoci v co nejvíce sférách do rukou centrální vlády, co se týče zahraniční politiky kombinuje nacionalismus a realismus, s drobnými prvky liberálními (Kuchyňková 2006: 44). Jeho cílem bylo posílit patriotismus, a sociální solidaritu. Důležitým milníkem se pak stala Koncepce ruské zahraniční politiky z roku 2000, která stanovovala bezpečnostní otázky a také nutnost ekonomického rozvoje Ruské federace. Dále tato koncepce vyjadřovala obavu z hegemoniální pozice Spojených států amerických na mezinárodní scéně a tedy také o nutnosti budování multipolárního uspořádání. Klíčovými body této Koncepce je 1. mezinárodní bezpečnost, 2. nová struktura v mezinárodních vztazích, 3. dodržování lidských práv, 4. informovanost

v oblasti zahraničně-politických otázkách, 5. budování mezinárodních ekonomických vztahů (Koncepce zahraniční politiky Ruské federace 2000, článek 2, nestránkováno).

Jak ve své disertační práci zdůrazňuje Petra Kuchyňková (2010: 44), „za jeden z rysů, které nový prezident Putin po roce 2000 vnesl do ruské zahraniční politiky, je považován i pragmatismus a určité ideové vyprázdnění v kontrastu s atlantismem počátku 90. let 20. století a prvky eurasianismu, slavjanofilství, nacionalismu či neomarxismu, které do svého pojetí zahraniční politiky vkládali někteří aktéři tehdejší ruské politické scény (KPRF, LDPR)¹⁹ a které se částečně objevovaly i v diskursu oficiálních představitelů ruské zahraniční politiky.“ Zde tedy můžeme pozorovat Putinův obrat od Jelcinova atlantismu, směrem k zahraniční politice s prvky eurasianismu, kterému jsem se ve stručnosti věnovala v předchozím textu.

Richard Sakwa (2008) označuje Putinovo prezidentství jako „nový realismus“ ruské zahraniční politiky. Tento „nový realismus“ je popisován skrze sedm bodů, mezi něž patří:

- „ekonomizace – ekonomizace zahraniční politiky, která má Rusku přinést integraci do světové ekonomiky
- evropeizmus – tento bod vystihuje Putinovo tvrzení, že: „Rusko bylo, je a bude evropskou zemí díky své poloze, kultuře a postojem k ekonomické integraci.“ Cílem je tedy evropské zaměření zahraniční politiky.
- sekuritizace – v tomto bodě je zahrnuta míra sekuritizace, na pozadí událostí jako jsou čečenské války nebo útoky ze září 2011.

---

¹⁹ KPRF – Komunistická strana Ruské federace. Jedná se o jednu z nejsilnějších stran v Rusku, předsedou strany je Gennadij Zjuganov, který několikrát kandidoval na prezidenta Ruské federace.
LDPR – Liberálně-demokratická strana Ruska. Předsedou strany je Vladimir Žirinovskij. Jedná se menší stranu zastoupenou v ruské Dumě.

Je zde kladen důraz na ruskou pozici při řešení bezpečnostních hrozeb nejen v oblasti, ale také ve světě.

- autonomie – tímto bodem je vyjádřeno, že Rusko je autonomní světový aktér, alternativní, nikoliv však soupeřivý, směrem k Západu.
- bilateralismus – pátý bod tohoto konceptu klade důraz na bilaterální vztahy Ruska s partnery, upřednostňuje je před multilaterálními vztahy. Sakwa hovoří o privilegovaném či strategickém partnerství mezi Ruskem a Německem. Bilateralismus je v ruské zahraniční politice chápán jako silnější a intenzivnější spojení, což je v tomto bodě charakterizováno jako výhodné.
- omezení mocností – tento bod je reakcí na přítomnost Spojených států v oblasti Střední Asie. Sakwa ve své knize uvádí, že tento bod může být vnímán jako pokus o hru s nenulovým součtem, kdy je omezen vliv jednoho hráče ve prospěch druhého/všech.
- normalizace – touto normalizací se má na mysli normalizace vztahů s Západem a se světem.²⁰

Dalším Putinovým počinem bylo přijetí Konceptce zahraniční politiky Ruské federace 2000. Jednalo se o zformulování ruských zahraničně-politických zájmů. Tato Konceptce se poměrně shoduje s výše uvedenými Sawkovými sedmi body Putina „nového realismu“, jelikož jako jedna z nezákladnějších ruských priorit je zde uvedena integrace Ruska do globální ekonomické komunity.²¹ Mezi další body Sawkova popisu „nového realismu“ patří také evropeizmus, s cílem zaměřit se na Evropu v rámci zahraniční politiky, ale jak zdůrazňuje Bobo Lo (2002, s. 159):

---

²⁰ Zdroj: Sakwa, Richard: 2008. Putin – Russia's choice. Routledge: London and New York, str. 274-279

²¹ Zdroj: The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, dostupné na: www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm

„Když Putin navštívil Evropu tak mluvil o evropské integraci; ve vztazích se zeměmi SNS kladl důraz na integraci v postsovětském prostoru, společné hodnoty a zájmy vyplývající ze společné minulosti a přítomnosti; s Čínou se zaměřil na strategické partnerství v multipolárním světě.²²“ Z tohoto tedy vyplývá, že ruská zahraniční politika nespolehá na jednoho strategického partnera, nýbrž hledá tyto strategické partnery po celém světě.

Koncepce ruské zahraniční politiky z roku 2000 do určité míry reaguje na Koncept z roku 1993, modernizuje ji, aktualizuje a reaguje na momentální situaci. Mezi cíle Koncepce z roku 2000 patří například:

- „bezpečnost státu, jeho ochrana a posílení suverenity
- zajištění silného postavení Ruska ve světě
- Rusko jako světová velmoc a centrum moderního světa
- zajištění dobrých přeshraničních vztahů na hranici Ruska
- snaha o ochranu svých občanů mimo území Ruska²³

Pro mou diplomovou práci, zaměřenou na ruskou roli v integračních procesech v postsovětském prostoru je pak zejména důležité, že tato Koncepce z roku 2000 jako jednu ze svých priorit určila za oblast zájmu Společenství nezávislých států SNS, s čímž se pojí i snaha o udržení příznivých sousedních vztahů s nimi.²⁴

---

²² Lo, citováno dle FERDUS, Ondřej. Ruská zahraniční politika vůči zemím bývalého Sovětského svazu. Případová studie Ukrajiny [online]. 2010 [cit. 2013-04-26].

Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Markéta Židková. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/gr9xyr/>>

²³ Zdroj: The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, dostupné na: www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm

²⁴ Zdroj: The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, dostupné na: www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm

Koncepce sice kritizovala plány na vytvoření protiraketové obrany ze strany Spojených států amerických²⁵, nicméně krátce poté došlo ke sblížení Ruské federace a Spojených států amerických, v roce 2001, po teroristických událostech z 11. září. Boj proti terorismu ve Střední Asii se tak stal jejich společným cílem a Spojené státy ruskou pomoc vnímali jako významnou. Dle Votápka (2002) se: „Rusko se poprvé od skončení 2. světové války objektivně dostává do pozice spojence Západu. To mění řadu ustálených schémat mezinárodní politiky a bezpečnostních vztahů. Velmi silně se spekuluje o případném členství Ruska v NATO“ Důsledkem společného boje proti terorismu se stalo vytvoření Rady NATO – Rusko, jejímž cílem byla společná obrana, vojenská spolupráce nebo civilní ochrana (Konecký, 2002). Výsledkem této spolupráce byla mimo jiné také dohoda mezi Ruskou federací a Spojenými státy o snížení počtu strategických zbraní.

7.6 Medvěděvova zahraniční politika

Putinovým nástupcem na pozici prezidenta Ruské federace se v roce 2008 stal Dmitrij Medvěděv. Medvěděvovým zahraničně-politickým cílem, který deklaroval krátce po svém jmenování, bylo vybudovat vyrovnanou zahraniční politiku, za předpokladu hájení svých zájmů formou nekonfrontační. Medvěděv dále poměrně vágně prohlašoval, že Ruská federace musí ochraňovat své národní zájmy, ale stejně tak je pro ně důležité participovat na kolektivním dění v mezinárodním prostoru (Monaghan 2008: 717).

---

²⁵ Zdroj: The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, dostupné na: www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm

Dmitrij Medvěděv za dobu svého prezidentování vydal několik strategických dokumentů, které deklarovaly směřování zahraniční politiky. První koncepcí, které se v rámci kapitoly budu věnovat, je Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008. Tato Koncepce je založena na obhajobě ruských národních zájmů, řeší pozici Ruské federace v mezinárodním společenství, bezpečnostní strukturu apod. Mezi primární cíle Koncepce patří následující body:

- bezpečnost země, suverenita a integrita
- obraz Ruska jako demokratické země ve světě
- konsenzus s mezinárodním společenstvím
- ochrana práv ruské diaspory ve světě
- modernizace Ruska, konkurenceschopnost státu
- důraz na mezinárodní právo, dodržování světového demokratického řádu
- dobré vztahy se sousedními zeměmi, zabránění konfliktům v oblasti²⁶

Koncepce zahraniční politiky Ruské federace předpokládá, že bylo dosaženo velmocenského statusu a Rusko bude nadále svůj vliv rozšiřovat (de Haas 2010: 84). Tato koncepce dále předpokládá, že Rusko má ambice udržovat bezpečnost ve svém regionu, přičemž nejdůležitější je pro ně postsovětský prostor, kromě Pobaltí. Podle Koncepce má Ruská federace zájem na budování kooperace v rámci OSN²⁷, OBSE²⁸ a v Radě Evropy. Naopak pronikání Severoatlantické aliance směrem na východ je v Koncepci označeno jako hrozba ruské

---

²⁶ Zdroj: Koncepcija vněšnej politiky Rossijskoj Federacii, dostupné na: archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07204750.shtml

²⁷ OSN – Organizace spojených národů

²⁸ OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě

bezpečnosti, přičemž za nejvíce podstatné považuje Ruská federace hrozbu přistoupení Ukrajiny a Gruzie.²⁹

Dalším výrazným Medvěděvovým zahraničně-politickým počinem byl jeho televizní projev, prezentovaný jako reakce na srpnový gruzínský konflikt v roce 2008. Tento televizní projev dostal velké pozornosti všech světových médií a bývá označován jako Medvěděvova doktrína. Těchto pět Medvěděvových principů budu citovat, jak uvedl Friedman (2008):

- „Zaprvé, Rusko uznává primát základních principů mezinárodního práva, které definují vztahy mezi civilizovanými národy. Budeme naše vztahy s ostatními zeměmi budovat v rámci těchto principů a tohoto pojmu mezinárodního práva.
- Zadruhé, svět musí být multipolární. Jednopolární svět je nepřijatelný. Dominanci nedovolíme. Nemůžeme přijmout světový pořádek, v němž veškerá rozhodnutí přijímá jediná země, i když jde o zemi tak důležitou a vlivnou jako Spojené státy americké. Takový svět je nestabilní a ohrožený konfliktem.
- Zatřetí, Rusko si nepřeje konfrontaci s žádnou jinou zemí. Rusko se nechce izolovat. Budeme rozvíjet přátelské vztahy s Evropou, Spojenými státy a dalšími zeměmi v té míře, v jaké to jen bude možné.
- Začtvrté, ochrana životů a důstojnosti našich občanů, ať už se nacházejí kdekoliv, je pro naši zemi nezpochybnitelnou prioritou. Naše zahraničně-politická rozhodnutí budou založena na této potřebě. Budeme také bránit zájmy naší

---

²⁹ Zdroj: Koncepce vnější politiky Ruské federace, dostupné na: archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07204750.shtml

obchodní komunity v zahraničí. Mělo by být každému jasné, že odpovíme na každý agresivní akt zaměřený proti nám.

- Nakonec, zapáté, stejně jako v případě jiných zemí, existují oblasti, v nichž má Rusko privilegované zájmy. V těchto oblastech leží země, s nimiž sdílíme zvláštní historické vztahy a spojuje nás s nimi přátelství a dobré sousedství. Naší činnosti v těchto regionech budeme věnovat zvláštní pozornost a budeme s těmito zeměmi, našimi blízkými sousedy, budovat přátelské vztahy.“

Podle Adolfa Novotného (2000) tento Medvědův projev potvrdil, že: „Ruská federace již nehodlá nečinně přihlížet pokusům Západu o posílení vlastního vlivu v oblasti, kterou považuje za oblasti svého životního zájmu. Dá se dokonce říci, že nová doktrína představuje ve své podstatě ruskou variantu Monreovy doktríny.“

Podle mého názoru Medvědův tímto projevem dal jasně najevo nesouhlas s americkými aktivitami v oblasti, které neodpovídají ruskému zahraničně-politickému konceptu blízkého zahraničí. Z projevu lze také vycítit, že Ruská federace nesouhlasí s tehdejší podobou mezinárodního systému, který podléhá hegemoniální politice Spojených států. Pro mojí diplomovou práci považuji za nejdůležitější zejména poslední dva body Medvědovy doktríny, tedy body týkající se postsovětského prostoru a ruského vztahu k němu. Je patrné, že Ruská federace postsovětský prostor stále vnímá jako svou nedělitelnou sféru vlivu a je ochotna podniknout natričné opatření, pokud by toto bylo zpochybněno. Doktrínou byla jasně vymezena sféra ruského vlivu či zájmu, a zde se ztotožňují

s názorem Novotného (viz výše), že se jedná o jakousi ruskou obdobu Monreovy doktríny.³⁰

Dalším zahraničně-politickým počinem za prezidenství Dmitrije Medvěděva bylo přijetí Národní bezpečnostní strategie Ruské federace do roku 2020, která byla přijata v roce 2009. Tato Strategie se zaměřuje především na artikulaci vojenské bezpečnosti, kterou upřednostňuje před bezpečností ekonomickou. Co se týče vojenské bezpečnosti, Strategie proklamuje snahu o navození rovnováhy v oblasti jaderných zbraní se Spojenými státy.³¹ V souvislosti s jadernými zbraněmi tato Strategie upozorňuje na hrozbu nového kola zbrojení, které může být vyvoláno neuměrným nárůstem jaderných zbraní některých států. Stejně jako v Konceptu zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008 je i zde uvedeno rozšiřování Severoatlantické aliance směrem na východ jako hrozba pro Ruskou federaci.³² I tento zahraničně-politický oficiální výstup Ruské federace je kritický vůči Spojeným státům americkým a jejich působení v ruské oblasti zájmů. Zmíněná obava z nárůstu počtu jaderných zbraní v Národní bezpečnostní strategii Ruské federace bývá spojována s odstoupením Spojených států amerických od smlouvy ABM³³ (Anti-Ballistic Missile Treaty).

---

³⁰ Monreova doktrína byla vyhlášena prezidentem USA Monroem v roce 1823. Byla zaměřena proti vměšování se evropských států do amerických záležitostí, zvláště v souvislosti s vojenskou intervencí v Latinské Americe. Monroeva doktrína zahájila americkou politiku izolacionismu vůči Evropě. Rooseveltův dodatek k doktríně, zformulovaný v roce 1904 prezidentem T. Rooseveltem v Poselství k Unii, proklamoval právo USA na vojenský zásah vůči politicky nestabilním, hospodářsky slabým a zadluženým zemím západní polokoule. (použito z Encyklopedie politiky)

³¹ National Security Strategy of the Russian Federation to 2020, dostupné na: <http://www.scrf.gov.ru/>

³² National Security Strategy of the Russian Federation to 2020, dostupné na: <http://www.scrf.gov.ru/>

³³ Smlouva AMB byla dohodou mezi Spojenými státy americkými a tehdejšími Sovětským svazem o omezení systémů protiraketové obrany. Smlouva byla podepsána v roce 1972. Smlouva ABM byla výjimečně úspěšná v tom, že přispěla ke stabilitě jaderné rovnováhy. Podstatným zákazem veškeré účinné obrany se předešlo tomu, z čeho se snadno mohly stát intenzivní závody mezi útočnými a obrannými silami na obou stranách. (viz Oxfordský slovník světové politiky)

Pokud bych měla shrnout Medvěděvovu zahraniční politiku, je zde několik znaků, které se prolínají ve všech vydaných zahraničně-politických dokumentech za doby jeho prezidentování. Můžeme zde pozorovat jednoznačný nesouhlas Ruské federace s aktivitami Spojených států amerických, které by mohly narušit ruské vztahy a vliv v postsovětském prostoru. Ruská federace těmito dokumenty, zejména pak Medvěděvovým televizním projevem, tzv. Medvěděvovou doktrínou, jednoznačně a stručně artikulovala svůj postoj v rámci postsovětského prostoru a definovala svou sféru vlivu. Zároveň Ruská federace upozornila, že je ochotná své zájmy prosadit i vojenským metodami. Rusko si tedy, zdá se, své zájmy definovalo a po dvaceti letech od rozpadu SSSR se jejich sféra zájmu nijak výrazně nezměnila. Postsovětský prostor pro ně stále hraje nejdůležitější roli.

8 Integrační procesy v postsovětském prostoru

Rozpad jedné geopolitické jednotky – Sovětského svazu – dal vzniknout novým geopolitickým procesům. Po pádu Sovětského svazu a postupné dezintegraci politické, ekonomické i socio-kulturní s tím spojené, vzniká nový prostor pro spolupráci. Snahou nejen Ruské federace, ale i postsovětských republik, se stala prozápadně orientovaná politika, která jim měla přinést nové zisky, nové příležitosti a také pomoc ve svém vlastním vývoji. Už z předchozí kapitoly, věnované ruské zahraniční politice, je však patrné, že tyto představy jsou do určité míry mylné. Jeden z mála potenciálů má postsovětská oblast v energetickém průmyslu, který však ovládá Ruská federace skrze vzájemné bilaterální či multilaterální dohody, skrze síť produktovodů či přístup na trh.

Přestože je středoasijská část postsovětského prostoru geograficky jednotná, má společnou sovětskou historii i socio-kulturní předpoklady, nejedná se o prostor, kde by integrace vzkvétala přirozeným způsobem. Ani společná historická epocha Sovětského svazu středoasijské republiky nijak nesjednotila, a to z toho důvodu, že vztahy byly uspořádány spíše na základě bilaterálních vztahů s centrem, s Moskvou. Navzdory značné dezintegraci v oblasti se i po rozpadu SSSR středoasijské republiky snažily alespoň o rámcové zachování vztahů na základě ekonomické spolupráce a provázanosti, což můžeme považovat za dědictví komunismu. Na úvod této kapitoly se zaměřím na analýzu faktorů, které vedou postsovětský prostor k integraci, nebo naopak k dezintegraci. Body mého zkoumání budou ekonomické faktory spolupráce, socio-kulturní faktory a také politické faktory.

V další části kapitoly se stanou předmětem analýzy jednotlivá integrační uskupení v oblasti. Změřím se na jejich vznik, organizaci a

fungování. Důležitá bude také role Ruské federace, jakou v jednotlivých integračních procesech zaujímá. Zejména podstatné bude, zda je právě Ruská federace hnacím motorem integrace či naopak se ono integrační uskupení snaží vyrovnat ruský vliv v oblasti a vymezuje se proti němu.

8.1 Politické faktory integrace

Iniciátory politických faktorů spolupráce jsou po rozpadu SSSR zejména Kyrgyzstán, Tádžikistán a Kazachstán. Jedná se tedy o země, kde byl velice silný element prezidenta. Snahy těchto prezidentů výše zmíněných třech zemí bylo vytvořit ve středoasijském regionu jakousi protiváhu k Evropské unii. Tou se měl stát například Euroasijský svaz či Celní unie (JevrAzEs –Euroasijské ekonomické společenství). Za prvopočátek se však považují snahy kazašského prezidenta Nazarbajeva, jehož návrhy na integrační uskupení bývají někdy označovány za velmi nereálné. Jeho snahou bylo vybudování Euroasijského svazu, který by zahrnoval postsovětské republiky a tvořila by již zmíněnou protiváhu k EU (Nazarbajev 1997: 31). Důležité je také zmínit, že Kazachstán, Kyrgyzstán i Tádžikistán vítají jakékoliv možnosti k rozšiřování spolupráce napříč regionem, a to zejména z důvodů jejich slabé ekonomiky a předpokladu, že i díky politické integraci se může zlepšit jejich ekonomická situace (Horák 2009: 156-157). Zbývající země středoasijského regionu – Uzbekistán a Turkmenistán – naopak jakoukoliv integraci odmítaly, zejména pak Turkmenistán, který se po rozpadu SSSR izoloval pod vládou Turkmenbašihho, jak si přezdíval turkménský prezident Saparmurat Nijazov. Turkmenistán Slavomír Horák (2003) v jednom se svých odborných článku specifikuje takto: „... země, která ve svém reálném politickém systému spojuje prvky stalinistických a

komunistických metod vlády a orientální despotie.“ Turkmenistán se stal pod vládou Turkmenbašihovo izolovanou zemí, nezapojenou do integračních procesů doby krátce po rozpadu Sovětského svazu. Turkmenická demotivace k integraci, tedy izolacionistická zahraniční politika, do značné míry souvisí s prodejem zemního plynu (Horák 2009: 157) a také s politikou věčné neutrality, jak byla deklarována na Valném shromáždění OSN v prosinci roku 1995 (Horák 2006). Pokud bych měla nastínit, proč Uzbekistán vykazuje značnou neochotu k integraci, za odpověď bych označila nejen uzbeckou nestálou zahraniční politiku (v souvislosti s organizací GU(U)AM či Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti), ale také jeho vztah v západním státům. Uzbekistán těžil ze svého postavení „prominentního amerického spojence ve válce proti terorismu“ (Houdek 2004), což s něj dělalo nejen příjemce investic, ale také se Uzbekistán stal strategicky významným státem.

8.2 Socio-kulturní faktory integrace

Socio-kulturní motivace k integraci byla zejména poznamenána svazovou historií. Etničtí Rusové se v průběhu let zakořenili prakticky po celém území Sovětského svazu a logickým vyústěním této situace po rozpadu SSSR byl vznik početných ruských diaspor ve všech nástupických republikách. Nicméně už v 80. letech se v řadě regionů začaly vyskytovat projevy etnického napětí.

Socio-kulturní faktory spolupráce (sociální kontakty, úroveň mezilidských vztahů, početná ruská menšina v celém postsovětském prostoru) byly krátce po rozpadu Sovětského svazu tím nejintenzivnějším odvětvím, kde probíhala nějaká snaha o integraci. Bylo to dáno zejména

tím, že došlo k přetrhání vazeb rodinných i společenských, které nelze rozdělit stejně jako hranice. Nicméně s nástupem nových vlád do nástupnických republik zesílila i nacionální vlna a s tím byl spojený odklon od ruského jazyka směrem k jazyku místnímu. Právě tento zlom, kdy se ruská „kultura“ logicky přestala respektovat jako „ta nadřazená“ vyústil ve značnou dezintegraci celé oblasti. Tato jazyková dezintegrace vedla nejen k postupnému prohlubování jazykových bariér v oblasti, ale také ke vzniku vícejazyčných oblastí zejména v pohraničních oblastech s Ruskem, kde tedy z toho důsledku vzrůstá konfliktní potenciál (Horák 2009: 159-160). Dalším dezintegračním faktorem se stalo náhlé vytvoření hranic a vízová povinnost, což do jisté míry vedlo k izolovanosti středoasijských republik. Na závěr této podkapitoly bych ráda její obsah shrnula tvrzením Slavomíra Horáka (2009, s. 161), který poznamenává, že: „Po osmnácti letech od rozpadu SSSR došlo ve sféře sociálních kontaktů ke značnému odcizení jednotlivých národů i států a naopak k posílení vzájemných negativních stereotypů. To se, v konečném důsledku, odráží na stále složitějších vztazích mezi státy regionu a na stále menší ochotě ke vzájemné integraci.“

8.3 Ekonomické faktory integrace

Ačkoliv by se mohlo zdát, že právě ekonomické předpoklady spolupráce budou stěžejní, a to zejména díky sovětské minulosti, kdy byla ekonomika všech svazových zemí provázaná a šlo de facto o jednu ekonomickou oblast, nejedná se o hlavní bod integrace. Vlivem rozpadu Sovětského svazu došlo k přetrhání ekonomických vazeb nejen mezi Moskvou a nástupnickými státy, ale také mezi novými republikami. Každá z nich nyní začala hledat nové obchodní partnery a hospodářské vztahy,

v důsledku čehož došlo také k poklesu hospodářské výměny mezi nástupnickými republikami. Jednotlivé státy středoasijského regionu navíc disponují velmi podobnými surovinovými zdroji a proto se z nich rázem stali konkurenti. I přes snahu o zavedení jednotného trhu a inovované obnovení sovětského tržního principu je však velice těžké v oblasti takovou strukturu vytvořit, a to zejména z toho důvodu, že v této oblasti chybí unitární řízení, jako tomu byla dob Sovětského svazu. Jednoznačným hegemonem je sice Ruská Federace, která do určité míry vykazuje ve vztahu k postsovětskému prostoru vzorem chování inspirovaný SSSR, ale politika uvnitř nástupnických států se změnila (Horák 2009: 157-159). Další překážkou integrace asijského postsovětského prostoru, jak už bylo zmíněno v podkapitole o politických faktorech spolupráce, byla neangažovanost Uzbekistánu a Turkmenistánu, kteří zastávali neutrální až izolacionistickou politiku.

Za zmínku také stojí nesterjně velké ekonomiky s rozdílným surovinovým potenciálem, což vytváří další dezintegrační potenciál. Ačkoliv by se tedy mohlo zdát, že právě ekonomické předpoklady budou tím nejvýznamnějším faktorem k integračním procesům v oblasti, na předchozích řádcích bylo naznačeno, že je zde naopak poměrně velké množství dezintegračních předpokladů (Horák 2009: 157-159).

8.4 Šanghajská organizace spolupráce

Šanghajská organizace spolupráce, často nazývaná jako Šanghajská pětka, byla založena v Šanghaji v dubnu 1996. Jejím cílem bylo ustanovení dohody o hranicích a tím pádem vyřešení vleklých

hraničních sporů mezi Ruskou federací, Čínou, Tádžikistánem, Kyrgyzstánem a Kazachstánem. Po rozpadu Sovětského svazu vzniklo, respektive nabylo nových sousedních vztahů, na západní hranici s Čínou okolo sedmi tisíc kilometrů dlouhé hraniční linie, kterou bylo potřeba s nástupnickými státy redefinovat. Jelikož spolupráce mezi těmito pěti státy byla úspěšná, nabízela se možnost další spolupráce a rozšíření společných témat. Jako vyústění tohoto stavu následovalo každoroční setkávání představitelů jednotlivých zemí. Dalším úspěchem této formace bylo snížení vojenských kapacit v příhraničních oblastech. Společná agenda se přirozeným způsobem začala přelévat do bezpečnostně-politických otázek v regionu a Šanghajská pětka tak získala nový rozměr svého působení. Každá země řešila své bezpečnostní hrozby, které nyní spadaly pod společnou agendu, ale novým cílem Šanghajské pětky se stal zejména boj proti terorismu, formulovaný tzv. trojicí zla – extremismem, separatismem a radikalismem.³⁴

Pozorovatelem Šanghajské pětky se stal Uzbekistán. Poprvé se jeho prezident Karimov účastnil summitu v Dušanbe, který se konal v roce 2000. Důležitým bodem tohoto summitu bylo schválení vybudování nového centra boje proti terorismu, jehož cílem měl být především islámský terorismus. Uzbekistán vyjádřil zájem o vstup do Šanghajské pětky a na základě toho došlo v roce 2001 k transformaci organizace na Šanghajskou organizaci spolupráce. Ze středoasijského fóra se tak stala dynamická mezinárodní organizace s bezpečnostně-politickým zaměřením.³⁵ Nově ustanovená Šanghajská organizace spolupráce si tedy klade na cíl vytvoření vzájemné důvěry mezi členskými státy, zajištění bezpečnosti v regionu, stabilitu a prosperitu, a také se

---

³⁴ Zdroj: Shanghai convention on combating terrorism, separatism and extremism, dostupné na: http://eurasiangroup.org/files/documents/conventions_eng/The_20Shanghai_20Convention.pdf

³⁵ Zdroj: Shanghai consensus, dostupné na: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/concensus-en.pdf>

zakládající smlouvu ustanovuje jako otevřená organizace.³⁶ Z tohoto důvodu tedy v průběhu fungování Šanghajske organizace vyslovilo zájem o přijetí například Turecko³⁷. Turecko sice ještě nemá statut pozorovatele, ale stalo se tzv. partnerem v dialogu. Turecký premiér Ergodan hodlá z tureckého vstupu do Šanghajske organizace spolupráce zahraniční prioritu³⁸.

Za strukturální vadu organizace se však dá považovat absence jasného mechanismu přijímání nových členů, takže Šanghajske organizace poskytovala do roku 2010 pouze možnost stát se přidruženým státem, což dosud využila Indie, Pákistán, Mongolsko a Írán. Z těchto pozorovatelů zájem o stálé členství vyslovil Pákistán a Írán. Tzv. hosty na summitech Šanghajske organizace spolupráce jsou např. státy jako Bělorusko, Afghánistán, Turkmenistán, Bangladéš i Japonsko.³⁹ V roce 2010 však Šanghajske organizace spolupráce přijala dokument upravující mechanismus přijímání nových členských států.⁴⁰

Strukturální změny provedené v roce 2001, tedy transformace z regionálního fóra Šanghajske pětky do bezpečnostně-politické Šanghajske organizace spolupráce s širším geografickým rozsahem, s sebou nesly nutnou reformu cílů a nástrojů politiky organizace. K tomu sloužila Charta ŠOS, která byla schválena v ruském Petrohradě v roce 2002. V rámci vnitřní struktury byly definovány jednotlivé funkční orgány, mezi něž patří Sekretariát, Regionální protiteroristické centrum, Rada

---

³⁶ Zdroj: Shanghai consensus, dostupné na:

<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/concensus-en.pdf>

³⁷ Zdroj: PressEurop, Politika, Ergodan pokukuje po Šanghaji, 31. leden 2013, dostupné na: www.presseurop.eu/cs/content/article/3347211-ergodan-pokukuje-po-sanghaji

³⁸ Zdroj: PressEurop, Politika, Ergodan pokukuje po Šanghaji, 31. leden 2013, dostupné na: www.presseurop.eu/cs/content/article/3347211-ergodan-pokukuje-po-sanghaji

³⁹ Zdroj: NATO Aktual, Šanghajske organizace spolupráce, dostupné na:

http://www.natoaktual.cz/sanghajska-organizace-spoluprace-dlq-na_analyzy.aspx?c=A080526_120729_na_analyzy_m02.

⁴⁰ Zdroj: SCO, Joint Communiqué of the Tenth Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organisation, dostupné na: www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=223

premiérů, Rada ministrů zahraničních věcí, Rada národních koordinátorů a Rada hlav států, což je ústřední orgán této organizace. Rada hlav států funguje na principu zasedání všech členských států, s pravidelností jedenkrát za rok. Schvalování usnesení probíhá na principu konsenzu všech členských států.⁴¹

Ačkoliv původním cílem pěti zakládajících států bylo narovnání sporů o hraniční linii, několik let poté už z této skupiny států byla silná struktura, který aspiruje na nejdynamičtější uskupení v regionu. Poměrně klíčovým bodem spolupráce by se měla stát ekonomická kooperace členů ŠOS, ale doposud ekonomická kooperace probíhá spíše na bilaterální úrovni, a jednou z příčin může být zdlouhavý proces schvalování multilaterální spolupráce mezi více členskými státy. Poměrně problematický v tomto ohledu může být postoj Číny, jejímž cílem je obhajoba čistě svých ekonomických zájmů nezávisle na organizaci, nebo také postoj Ruské federace, která nesouhlasí s principem financování společný projektů v rámci ŠOS.⁴²

Další prohloubení integrace v rámci Šanghajske organizace spolupráce nastalo v roce 2007, kdy byl založen Energetický klub. Energetický klub je iniciován zejména Ruskou federací a jeho cílem je de facto společná politika v oblasti energetických surovin, ať se jde řeč o investicích či o jednotné politice. Nicméně jak naznačuje Slavomír Horák, Energetický klub není nijak detailně propracovaný. Na summitu Šanghajske organizace spolupráce v Biškeku a Dušanbe byl energetický klub diskutován, avšak ústředním problémem tohoto klubu je, jak zmiňuje ve své studii Slavomír Horák, fakt, že: „Každý členský i pozorovatelský stát však tento projekt interpretuje odlišným způsobem, vyplývajícím

---

⁴¹ Zdroj: Charter of Shanghai Cooperation Organization, dostupné na: <http://www.sectsc.org/EN123/show.asp?id=69>

⁴² Zdroj: Bhadrakumar, M. (2006). Shanghai Cooperation Organization Primed and Ready to Fire: Toward a Regional and Global Realignment? Japan Focus.

zejména ze strategie obou velmocí v energetickém sektoru. Z čínského hlediska je proto momentálně efektivnější bilaterální jednání s každou zemí zvlášť, neboť multilaterální mechanismus ŠOS nedisponuje potenciálem k řešení vzájemných sporů v této oblasti.“⁴³

V rámci integrace Šanghajske organizace spolupráce je ještě nutné zmínit vojensko-bezpečnostní dimenzi. Nejvýraznějším vojenským počinem v rámci organizace bylo vojensko-bezpečnostní cvičení s názvem Peace Mission 2005, konané za účasti ruských a čínských vojenských jednotek. Hlavní roli zde pak hrála ruská vojenská technika, která měla upozornit nejen na svou inovativnost, ale také poukázat na to, že Ruská federace má v rámci vojenských velmocí stále své místo. V roce 2007 se pak celé vojenské cvičení Šanghajske organizace spolupráce konalo znovu, tentokrát už se ale jednalo o multilaterální cvičení všech členských zemí organizace.⁴⁴

V souvislosti s Šanghajske organizací spolupráce považují za důležité zmínit roli Ruské federace v organizaci a podotknout ruské motivy. Pro Rusko je účast v Šanghajske organizace spolupráce důležitá hned z několika důvodů. Prvním důvodem participace Ruska v této organizaci představuje současná účast Číny v této struktuře, čímž dochází k přirozené vzájemné regulaci a také ke sblížení obou zemí v mnoha oblastech. Zároveň je v regionu snížen konkurenční potenciál mezi Ruskem a Čínou. Druhým důvodem je posilování bezpečnosti v oblasti, jelikož právě toto je cílem organizace. Současně je zde tímto zaručena stabilita politických systémů, což je pro Ruskou federaci důsledek pozitivní v tom smyslu, že jakákoliv změna současného

---

⁴³ Zdroj: HORÁK, Slavomír. Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy*. 2009, roč. 44, č. 3, s. 33-52. Dostupné na: www.mezinarodnivztahy.com/article/download/330/336

⁴⁴ Zdroj: IPCS – Institute of Peace and Conflict Studies, Peace Mission 2005: Reverberations in India, dostupné na: <http://www.ipcs.org/article/military/peace-mission-2005-reverberations-in-india-1832.html>

politického stavu v zemích postsovětského prostoru může znamenat oslabení ruského vlivu. Třetím pozitivní důvodem pro Ruskou federaci je společná koordinace energetické politiky v regionu, což je pro Rusko výhodné. Čtvrtým důvodem je obecné posílení své geostrategické pozice. Jakožto ústřední člen Šanghajské organizace spolupráce má v regionu silné postavení a vliv na ostatní členy organizace, což významně posiluje jeho velmocenský status. Z výše uvedeného je tedy patrné, že obrat ruské zahraniční politiky směrem do středoasijského regionu a zejména směrem k Číně je pro Rusko výhodný nejen co se týče například energetické politiky, ale také ve smyslu posilování svého geostrategického postavení, jelikož to je patrně jediná oblast, ve které může Ruská federace aspirovat na pozici hegemona.

Považuji však za důležité zmínit, že Šanghajská organizace spolupráce představuje pro Rusko pouze jednu z řady příležitostí k posilování vlivu v postsovětském prostoru, ale je důležitá ve vztahu mezi Ruskem a Čínou, jelikož zde vzniká prostor pro dialog a vzájemnou kontrolu konkurence (Horák 2009: 166). Rusko udržuje vztahy v bývalými sovětskými republikami převážně bilaterálně a na základě těchto smluv a dohod si zde buduje svoji pozici. Navíc má Rusko k dispozici ještě řadu dalších organizačních struktur, které jí slouží jako nástroj vlivu. Příkladem může být SNS či ODKB, které budou předmětem další analýzy. Z ruského pohledu tedy vnímám přínos participace v Šanghajské organizaci spolupráce zejména v navázání spolupráce s Čínou a s tím spojenou regulaci konkurenčního potenciálu mezi oběma zeměmi. Domnívám se, ale Šanghajská organizace spolupráce není pro Rusko až tak zásadní, jelikož je členským státem ve více organizacích působících v regionu. Hlavní výhodou ŠOS je pak spolupráce s Čínou. „ Šanghajská organizace spolupráce představuje bezesporu nástroj k posilování

čínského a ruského vlivu v oblasti a její bytí a nebytí bude spočívat na schopnosti těchto dvou mocností koordinovat své kroky.⁴⁵

8.5 Společenství nezávislých států

V rámci zaměření své diplomové práce považuji za důležité stručně zmínit kromě jiných organizací také Společenství nezávislých států, tedy jakési nástupnické uskupení států po rozpadu Sovětského svazu. Z bývalých svazových republik je nyní devět zastoupeno v SNS. Jsou jimi Arménie, Ázerbajdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Ruská federace, Tádžikistán a Uzbekistán. Přidruženými členy jsou Ukrajina a Turkmenistán.⁴⁶

Založení Společenství nezávislých států se symbolicky datuje na 8. prosince 1991, tedy na den rozpadu Sovětského svazu. Bělověžské dohody tehdy nejen ukončovaly éru SSSR, ale také zakládaly novou strukturu SNS, určenou všem členům Sovětského svazu.⁴⁷ Přestože Bělověžské dohody podléhaly ratifikaci zástupců z ruské, ukrajinské a běloruské strany, Ukrajina dodnes není plnoprávným členem SNS, společně s Turkmenistánem mají status přidruženého/pozorovatelského státu.

Společenství nezávislých států bylo oficiálně založeno 21. prosince 1991 na základě podepsání deklarace, která byla ratifikována všemi

---

⁴⁵ Zdroj: Asociace pro mezinárodní otázky, Politické, ekonomické, kulturní a jazykové vazby středoasijských států na Rusko a jejich integrační resp. dezintegrační vývoj v poslední době, str. 3, dostupné na: www.mzv.cz/file/16670/RM._01._07._04.doc

⁴⁶ Zdroj: Государства - участники СНГ, dostupné na: <http://e-cis.info/index.php?id=2>

⁴⁷ Zdroj: Commonwealth of Independent States, dostupné na: <http://www.cisstat.com/eng/>

členskými státy.⁴⁸ Zmíněná deklarace byla dočasným základem fungování SNS, avšak už v roce 1993 byla přijata Ústava Společenství nezávislých států.⁴⁹ V průběhu fungování SNS se postupně měnil počet členských států, což se týkalo například Turkmenistánu, který v roce 2005 ze struktur stálých členů vystoupil a nadále se SNS účastní pouze jako přidružený/pozorovatelský stát. Turkmenistán následovala v roce 2009 Gruzie, která ze struktur SNS vystoupila na základě ruské vojenské invaze při občanské válce v Jižní Osetii.⁵⁰

Výše zmíněnou Ústavou Společenství nezávislých států je deklarována také institucionální struktura organizace. Mezi základní orgány SNS patří Rada hlav států, Rada ministrů zahraničních věcí a Rada předsedů vlád.⁵¹ Ačkoliv se jedná o poměrně početnou organizaci co se týče členských států, většina dohod či komunikací probíhá spíše na bilaterální úrovni, mezi jednotlivými členy, ale zejména mezi konkrétním státem a Ruskou federací. Původním záměrem zakladatelů SNS bylo vytvoření mezinárodního multilaterálního uskupení, které by plynule navazovalo na éru Sovětského svazu. I přes původní plán na zapojení všech bývalých svazových republik se tyto snahy ukázaly jako mylné. Naprosto negativní postoj k tomuto záměru zaujaly pobaltské republiky Litva, Lotyšsko a Estonsko, které už dlouhá léta před rozpadem SSSR usilovaly o nezávislost. Nicméně SNS se později ukázalo spíše jako formální uskupení, s jakýmsi nostalgickým odkazem na éru Sovětského svazu, což dokazuje i fakt, že členské státy nedisponují žádnými

---

⁴⁸ Těmito státy byl Azérbajdžán, Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán.

⁴⁹ Zdroj: Russia Takes Over the Soviet Union's Seat at the United Nations, *European Journal of International Law*, Yehuda Z. Blum, dostupné na: <http://www.ejil.org/pdfs/3/2/2045.pdf>

⁵⁰ Zdroj: Commonwealth of Independent States (CIS), Monterey Institute of International Studies, dostupné na: <http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/cis.pdf>

⁵¹ Zdroj: Commonwealth of Independent States (CIS), Monterey Institute of International Studies, dostupné na: <http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/cis.pdf>

pravomocemi a spolupráce mezi státy je minimální (Kuchyňková 2006: 42).

V rámci Společenství nezávislých států byly jako jeho podmnožina založené Euroasijské ekonomické společenství (EES), Společný ekonomický prostor (SEP)⁵² a Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (OKDB), z čehož je tedy patrné, že agendu ekonomického charakteru za SNS přebrala struktura EES a bezpečnostními otázkami se nadále zabývá OKDB. Struktura SNS se tak postupně stala víceméně formální a neaktivní. Jakkoli se může zdát SNS jako v současnosti neefektivní, je nutné zdůraznit, že právě SNS jako platforma spolupráce hrála důležitou roli při formování nově vzniklých republik rozpadem Sovětského svazu a i nadále slouží jako diskuzní platforma pro členské státy.

Role Ruské federace v SNS je strategického charakteru, jelikož jakmile nastane politický či ekonomický problém v nějakém státu SNS, nese to důsledky i pro Rusko. Jednoznačnými zájmy Ruska ve struktuře SNS je udržení vnitřní stability v regionu a zachování statusu quo, přátelské vztahy s blízkým zahraničím a udržení vlastní bezpečnosti skrze „nárazníky“ – státy blízkého zahraničí. Z ekonomického hlediska je SNS pro Rusko důležité jednak jako odbytiště, ale také jako zdroj surovin. Strategické jsou bezesporu také tranzitní cesty skrze evropské země SNS, které představují exportní trasu ruských energetických surovin na evropský trh.⁵³ Významnou tranzitní zemí ruských surovin do Evropy je Ukrajina, která je v současné době přidruženým státem SNS. Politická role Ruska v SNS byla představována zejména Putinovým pragmatismem⁵⁴, který se projevoval správně cílenou rétorikou směrem

---

⁵² Projekt ekonomické integrace mezi Ruskem, Běloruskem, Kazachstánem a Ukrajinou z roku 2003.

⁵³ Zdroj: The Multispeed Commonwealth, Irina Kobrinskaya, Russia in Global Affairs, dostupné na: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2574

⁵⁴ V Putinově prvním i druhém prezidentském období.

ke členským státům SNS. „Putin zařadil tento region mezi prioritní z hlediska vnější politiky Ruské federace.“⁵⁵ Putinova popularita a možná i jistý kult osobnosti posílil v zemích SNS proruský orientovanou politiku. Na neformálním summitu hlav SNS v květnu roku 2012 „Putin označil tyto země za strategické partnery RF“⁵⁶. Z předchozího je tedy patrné, že role Ruska v politické sféře SNS je významná a Rusku významně posiluje jeho vliv.⁵⁷ Ve vojensko-bezpečnostní oblasti se ruská role v SNS dá popsat jako snaha ponechání ruských vojenských základen v oblastech s konfliktním potenciálem. Příkladem může být neustálá vojenská přítomnost ruských jednotek v rozpadlém Moldavsku.⁵⁸ Analýzu ruské roli v rámci Společenství nezávislých států bych uzavřela Putinovým vyjádřením, že: „Spolupráce se státy SNS byla a zůstává nejdůležitějším směrem zahraniční politiky Ruské federace.“⁵⁹

8.6 Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti

V rámci Společenství nezávislých států SNS byla vytvořena jako jedna z jejích podmnožin Smlouva o kolektivní bezpečnosti (DKB). Cílem SNS tedy bylo přenést vojensko-bezpečnostní agendu na jinou úroveň.

---

⁵⁵ Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Rusko – Zahraničně-politická orientace, SNS, dostupné na:

www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

⁵⁶ Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Rusko – Zahraničně-politická orientace, SNS, dostupné na:

www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

⁵⁷ Zdroj: The Multispeed Commonwealth, Irina Kobrinskaya, Russia in Global Affairs, dostupné na:

http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2574

⁵⁸ Ruská federace usiluje o zachování statusu quo v otázce rozpadlého Moldavska a separatické oblasti Podněsteří. Díky přítomnosti ruských vojsk, které podtrhují ruskou snahu o zakonzervování konfliktu, se Ruské federaci daří udržet si v Moldavsku stále velký vliv.

⁵⁹ Zdroj: Addresses to the Federal Assembly, Vladimir Putin, dostupné na:

http://archive.kremlin.ru/appears/2006/05/10/1357_type63372type63374type82634_105546.shtml

Jedná se sice původně o součást SNS, ale domnívám se, že o DKB, respektive ODKB se hovoří spíše jako o samostatné organizaci. Smlouva o kolektivní bezpečnosti byla zahájena podpisem tzv. Taškentského paktu 15. května 1992 (Horák 2009a). Zakládajícími státy byla Arménie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán. O rok později do DKB vstoupili také Ázerbajdžán, Gruzie a Bělorusko. Gruzie, Ázerbajdžán, Tádžikistán a Uzbekistán však později z organizace vystoupily.⁶⁰

Po všech ratifikačních procesech Smlouva o kolektivní bezpečnosti oficiálně začala fungovat v dubnu roku 1994. Hlavní charakteristikou Smlouvy byla snaha o navázání na společnou obranu zemí postsovětského prostoru, na dobu před rozpadem SSSR. Na počátku devadesátých let se napříč postsovětským prostorem odehrávaly občanské nepokoje či války a určitá funkční bezpečnostní struktura, schopná efektivně zamezit bojům byla potřebná. Nicméně jediným aktérem, který byl nejen v rámci DKB schopen usměrnit občanské nepokoje, bylo Rusko (Horák 2009a). Občanské nepokoje v rámci postsovětského prostoru často řešily „mise“ pod hlavičkou SNS. V rámci SNS byla vytvořena Koncepce vojenské bezpečnosti, která se zajímá o ochranu členských států a jejich nezávislost a politickou stabilitu. Koncepce SNS však předpokládají pouze konflikty mezi státy, nikoliv uvnitř států. Mírové mise pod hlavičkou SNS se skládá vždy výhradně z jednotek Ruské federace. Dá se tedy předpokládat, že mírové mise SNS vykazují znaky ruské politiky (Litera 1998: 41-42). Zde tedy opět můžeme sledovat ruskou snahu o posílení vlivu v oblasti a zároveň upevnění ruské vedoucí role.

---

⁶⁰ Uzbekistán z ODKB vystoupil poměrně nedávno, v červnu roku 2012.

Kromě vytvoření společné armády členských států bylo plánované také založení institucionálního základu Smlouvy, což bylo dokončeno v roce 1996.⁶¹ K poměrně zásadnímu zlomu ve fungování Smlouvy o kolektivní bezpečnosti došlo v roce 1999, kdy původní zakládající smlouva vypršela. Právě v roce 1999 z organizace vystoupily, respektive neprodloužily své členství, Gruzie, Ázerbajdžán a Uzbekistán (Horák 2009: 167). Právě tyto tři odstupující země se staly zakládajícími členy opoziční struktury GUUAM, která se profilovala jako prozápadní, spolupracující s USA a Evropou.⁶² Členskými státy DKB tedy zůstala Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko a Tádžikistán.

Státy, které zůstaly členy Smlouvy svojí spolupráci poměrně zintenzivnily, nejen co se týče institucionální spolupráce, ale také té vojenské. Státy však nadále cítily potřebu zvětšit důležitost či kvalitativní úroveň⁶³ a bylo tedy rozhodnuto o přesunutí spolupráce na mezinárodní regionální úroveň – tento impulz dal vzniknout Organizaci Smlouvy o kolektivní bezpečnosti. Podpisem Charty Organizace kolektivní bezpečnosti v roce 2002 tedy vznikla multifunkční bezpečnostní organizace (dle členských států). „Multifunkčnost podle autorů vlivného think-tanku Institut současného rozvoje, známého pod zkratkou INSOR a navázaného na dosavadního ruského prezidenta Dmitrije Medveděva, spočívá v pokusu zkombinovat dva aspekty: boj proti tradičním vnějším

---

⁶¹ Zdroj: Struktura ODKB, dostupné na: <http://www.odkb-csto.org/structure/>

⁶² Uzbekistán však později strukturu GUUAM opustil, došlo tak k přejmenování na současný GUAM. V roce 2006 se Uzbekistán vrátil do struktury DKB, respektive ODKB. V roce 2012 však znovu své členství zrušil.

⁶³ Za impuls, který vedl ke snaze o zintenzivnění spolupráce v rámci organizace můžeme považovat také tzv. batkenské války, což byl konflikt, na který armády členských zemí nebyly schopny efektivně reagovat. Batkenské války, nazývané také jako batkenské operace, jsou občanské nepokoje vyvolávané uzbekými islamisty v Kyrgyzstánu i Uzbekistánu. Cílem byla islamizace oblasti a také zajištění místních drogových cest.

hrozbám a zároveň snahu potlačit nové výzvy a hrozby (tranzit drog, nelegální migrace, terorismus atd.)“⁶⁴

Charta organizace kolektivní bezpečnosti kromě cílů a strategií definovala také institucionální strukturu, která není ničím výjimečná od jiných organizací podobného typu. Výkonná moc leží v rukách Rady kolektivní bezpečnosti, což je orgán složený z prezidentů členských států, dále z ministrů obrany a ministrů zahraničních věcí a v neposlední řadě je členem Rady také generální tajemník. Za zmínku stojí také další orgány, jako Rada ministrů obrany, Rada ministrů zahraničních věcí, Komise tajemníků bezpečnostních rad států apod.⁶⁵ V roce 2003 pak byl založen společný generální štáb a co se týče vojenských složek bylo povoláno 1500 vojáků jako Kolektivní síla rychlé reakce ve Střední Asii (Horák 2009: 168).

Kromě spolupráce bezpečnostně-vojenské se v menší míře mezi státy rozvinula také kooperace ekonomického charakteru. Zejména Rusko a Bělorusko v ODKB těží ze svých vojenských technologií, které dodávají ostatním členským státům. V souvislosti s tím považuji za důležité zmínit, že Rusko vojenské technologie dodává ostatním státům ODKB za minimální ceny, což vnímám jako další ruský krok v rámci posilování svého vlivu, díky ekonomické provázanosti – odbytišti vojenských technologií, ale také vlivem nízkých cen, díky kterým má vlastně Rusko v oblasti zbrojařský monopol.

Výše již byla naznačena nestálá pozice Uzbekistánu v rámci Organizace kolektivní bezpečnosti. Uzbeký odchod z organizace a následný opětovný vstup po sedmi letech byl způsoben izolacionistickou

---

⁶⁴ Zdroj: Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB) - Martin Laryš, 10. října 2011, dostupné na: <http://www.amo.cz/publikace/perspektivy-rozvoje-organizace-smlouvy-o-kolektivni-bezpecnosti-odkb.html>

⁶⁵ Zdroj: Struktura ODKB, dostupné na: <http://www.odkb-csto.org/structure/>

zahraniční politikou země. Pokud se na tuto situaci podíváme ruskou zahraničně-politickou optikou, opětovný uzbecký vstup do Organizace tedy pro Rusko znamenal nejen návrat předchozí sféry vlivu, ale také odbytiště vojenského vybavení.⁶⁶ Bohužel jak se ukázalo v loňském roce, uzbecká zahraniční politika je velmi nestálá a v loňském roce došlo k jejich vystoupení ze struktur ODKB.⁶⁷

Výše bylo zmíněno, že zhruba po roce 2000 (jako následek částečného rozpadnutí staré struktury DKB) bylo zapotřebí⁶⁸ zintenzivnit spolupráci mezi členskými zeměmi. Primárně se jedná o bezpečnostně-vojenské uskupení, a proto se tedy nyní budu alespoň ve stručnosti věnovat právě složce vojenské. ODKB disponuje třemi oblastní vojsky: 1. východoevropská skupina (Rusko, Bělorusko), 2. kavkazská skupina (Rusko, Arménie), 3. Kolektivní síly rychlého rozmístění ve Střední Asii (Laryš 2011: 2). Organizace kolektivní bezpečnosti do své agendy v regionu zahrnuje také boj proti terorismu, zamezení tranzitu drog či potlačení organizovaného zločinu, a další. Proto ODKB dále zakládá menší specializované skupiny různého zaměření, příkladem může být obrana společného vzdušného prostoru. Nicméně jak poukazuje Laryš (2011, s. 2), „Sjednocený systém protivzdušné obrany funguje zatím na bázi další postsovětské struktury SNS.“ Je zde tedy patrné, že do určité míry se některé regionální organizace prolínají a vzájemně si vypomáhají.

Na závěr bych opět ráda zhodnotila roli Ruské federace v ODKB. Opět zde můžeme pozorovat ruské hegemoniální sklony, kdy se skrze

---

⁶⁶ Jednou z motivací pro opětovný vstup do ODKB byla pro Uzbekistán možnost inovovat své vojenské vybavení skrze ruské dodávky.

⁶⁷ Znovu se tak skrze Uzbekistán možná otevírá prostor pro Spojené státy americké ve Střední Asii, jelikož už po prvním vystoupení země z ODKB (tehdy ještě DKB), se následně uzbecká zahraniční politika orientovala výrazně proamericky. Viz uzbecká přítomnost v organizaci GUUAM (nyní GUAM).

⁶⁸ Vlivem odchodu Uzbekistánu a jeho náhlé prozápadní orientace, vlivem špatné připravenosti organizace na možné konflikty – což se potvrdilo během batkenských válek, či vlivem přítomnosti USA v oblasti Střední Asie v důsledku války proti terorismu, kdy Rusko cítilo potřebu reagovat na americkou přítomnost.

tuto vojenskou strukturu snaží navázat na sovětský model společné obrany. Dle mého názoru se Rusko skrze ODKB snaží vojensky kontrolovat postsovětský prostor a případně skrze organizaci potlačovat vojenské, separatistické či občanské nepokoje. Zároveň skrze ODKB Rusku vzniká velké odbytiště vojenského vybavení a technologií. Někteří autoři navíc uvádí, že ODKB je bezpečnostní struktura zemí SNS, které si skrze organizaci upevňují svůj autoritářský režim a ODKB tak slouží jako nástroj pro potlačování separatistických tendencí a upevnění vnitřní politiky (Laryš 2011: 4).

8.7 Euroasijské ekonomické společenství

Euroasijské ekonomické společenství, pro které ve svém textu budu používat zkratku EES⁶⁹, bývá někdy nazýváno také jako Celní unie. Hned v úvodu této podkapitoly považuji za důležité zmínit, že EES je, stejně jako předchozí integrační uskupení ODKB, jednou z podmnožin Společenství nezávislých států. SNS tedy postoupila Euroasijskému ekonomickému společenství agendu integrace ekonomické a humanitární. Právě Celní unie mezi Ruskem a Běloruskem, založená 6. ledna 1995, dala vzniknout Euroasijskému ekonomickému společenství.⁷⁰ Tato Celní unie představovala odstranění hraničních bariér v rámci hospodářské výměny, nicméně spolupráce se měla dále rozšířit v ujednacení pravidel obchodní politiky obou zemí ve vztahu ke zbytku světa.

---

⁶⁹ Často je možné setkat se zkratkami EAES, EURASEC, EAHS a další.

⁷⁰ Zdroj: Eurasec, Basic Documents Collection, dostupné na: <http://evrazes.com/en/docs/base>

V lednu téhož roku, 20. 1. 1995 byla rovněž podepsaná dohoda o vzniku celní unie mezi Ruskem a Kazachstánem, přičemž tato smlouva byla přidružená k první zmíněné, tedy k Celní unii mezi Ruskem a Běloruskem.⁷¹ Další rozšíření celní unie nastalo k roce 1999, kdy se k uskupení připojil Tádžikistán. V důsledku toho bylo nutné poupravit stávající smluvní závazky a následovalo tedy přijetí Smlouvy o Celní unii a Společném hospodářském prostoru. Tato Smlouva předpokládala zahájení integračního procesu skrze tři vývojové fáze – přes zónu volného obchodu mezi členskými státy, společnou celní politiku vůči třetím zemím až po zavedení volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu.⁷² Aby bylo možné stanovené cíle zrealizovat, bylo zapotřebí patřičných institucionálních změn, které vedly k přijetí Smlouvy o založení Euroasijského ekonomického společenství, v roce 2000 v kazašské Astaně. Euroasijské ekonomické společenství tedy prošlo pětiletou fází vývoje, než o něm vůbec můžeme mluvit jako o EES. Jak poznamenává Horák: „Podle této Smlouvy byly založeny některé nadnárodní instituce společenství, které v mnohém napodobovaly strukturu Evropské unie“ (Horák 2009: 171). Členské státy ale do těchto institucí nepřevedly takové množství pravomocí, jaké by bylo potřeba pro zřízení plně fungujícího institucionálního rámce.

Struktura EES byla rozšířena v roce 2006 o Uzbekistán, respektive byl Uzbekistán přijat na základě rámcových dohod, nelze tedy hovořit o plném členství. Zde můžeme opět pozorovat uzbeckou zahraniční politiku, respektive její obrat. Právě rok 2006 byl ve znamení uzbeckého obratu od prozápadně orientované zahraniční politiky směrem zpět do proruských struktur. Více o Uzbekistánu viz kapitola GUAM a další.

---

⁷¹ Soglašenije o Tamožennom sojuze, dostupné na: <http://evrazes.com/docs/view/32>

⁷² Soglašenije meždu Respublikoj Belarus, Respublikoj Kazachstan, Kyrgyzskoj Respublikoj i Rossijskoj Federacijej od uproščennom porjadke priobretenija graždanstva, dostupné na: <http://evrazes.com/docs/view/43>

V roce 2008 pak Uzbekistán své členství pozastavil.⁷³ „Podle oficiálních kruhů i části expertů byl tento krok motivován zklamáním z nedostatečně probíhající integrace, která neposkytuje Uzbekistánu žádné výrazné výhody“ (Horák 2009: 172).

Ačkoliv EES je ekonomickým integračním procesem, s cílem vytvoření celní unie pro volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu, členské země jedná také o společných pravidlech pro styk s třetími zeměmi, zejména v oblasti dopravních a energetických transportů. Poměrně úspěšné je počínání EES ve společenské sféře. Zejména se jedná o cestování občanů v rámci členských zemí, zjednodušení získávání občanství, uznávání vědeckých titulů či dokladů o vzdělání⁷⁴ apod. Integrace v této humanitární dimenzi je v mnoha případech jednodušeji proveditelná než integrace ekonomická, jelikož ekonomiky členských zemí nejsou na stejné úrovni. Nicméně je zde možné pozorovat snahu o integraci (ač není ekonomického charakteru), která je důležitá zejména pro Rusko, jelikož právě Rusko si zde upevňuje svoji pozici díky budování dobrých vztahů mezi členskými státy EES.

Současnými pozorovatelskými státy jsou Arménie, Moldavsko a Ukrajina. Zde můžeme pozorovat překrývající se strukturu, co se týče členských, resp. pozorovatelských států, se strukturou GUAM. Vzhledem k tomu, že GUAM je prakticky nefunkční organizací, na tomto příkladu je jasně doložena má teorie (viz kapitola GUAM), že integrační procesy v postsovětském prostoru, ve kterých není přítomna Ruská federace, nemají funkční potenciál. Jak GUAM, tak Euroasijské ekonomické společenství jsou organizacemi primárně založenými s ekonomickým

---

⁷³ Zdroj: EURASEC, History, dostupné na: <http://evrazes.com/about/history>

⁷⁴ Zdroj: Soglašeniye meždu praviteľstvom Respubliki Belarus, praviteľstvom Respubliki Kazachstan, praviteľstvom Kyrgyzskoj Respubliki i praviteľstvom Rossijskoj Federaciji o vzajimnom priznaniji i ekvivalentnosti dokumentov ob obrazovaniji, učenyh stěpenjach i evanijach, dostupné na: http://www.businesspravo.ru/docum/documshow_documID_64011.html

záměrem. EES, s dominantním členem v podobě Ruské federace je funkční, vykazuje reálné výsledky a odborníky je považován za relativně povedený integrační proces, zatímco GUAM, který se profiloval jako opoziční, je nyní nefungující. Na závěr ještě doplním Horákovo tvrzení, že EES: „je v mnohém podřízen zájmům Ruska, což mj. ukazuje i na neschopnost integrace bez ruské účasti. Výrazná ekonomická převaha Ruska znamená možnost jednostranného diktátu Moskvy při uplatňování integračních zásad“ (Horák 2009: 174).

8.8 GUAM – Organizace pro demokracii a ekonomický rozvoj

Jako poslední regionální integrační proces v postsovětském prostoru uvádím GUAM – Organizaci pro demokracii a ekonomický rozvoj. GUAM je jedinou organizací z výše zmíněných, kde Ruská federace nehraje hlavní roli, roli vedoucího aktéra udávajícího směr. GUAM je naopak organizací, která vykazuje proevropsky orientovanou politiku a vymezuje se proti ruskému vlivu. Právě na příkladu GUAMu bych ráda reflektovala, že v oblasti se vyskutují i postsovětské republiky, které odmítají všudypřítomný ruský vliv.

GUAM, jako organizace vymezující se proti ruskému vlivu v oblasti, vznikla v roce 1997 na summitu Rady Evropy ve Štrasburku. Zakládající země byly Gruzie, Ukrajina, Ázerbajdžán a Moldavsko a ve stanovách zakládající smlouvy definovaly své zájmy ve vzájemné spolupráci,

budování bezpečnosti a stability, prohloubení ekonomických vztahů a vymanění se z ruského vlivu.⁷⁵

V dubnu roku 1999 se dalším členem organizace stal Uzbekistán, což mělo za důsledek nejen rozšíření názvu na GUUAM, ale zejména se jednalo o významný krok Uzbekistánu, který tímto dal najevo nesouhlas s ruským vlivem v oblasti, neprodloužil své členství v DKB (Smlouva o kolektivní bezpečnosti) a připojil se k prozápadně orientované struktuře. (viz předchozí text)

V roce 2001 byla v Jaltě podepsána Charta GUUAM, která kromě cílů a zájmů stanovovala také výhledovou snahu o vytvoření zóny volného obchodu.⁷⁶ Dlouhodobým záměrem GUUAM, který vyplývá z profilace organizace, se stala snaha o začlenění do atlantických struktur, přičemž primárně se jednalo o Evropskou unii a Severoatlantickou alianci. Ačkoliv primárním motivem byla ekonomická spolupráce a stabilizace, ekonomická dimenze postupně přešla i do dimenze politické a GUUAM se profiloval jako protipól k Organizaci Smlouvy o kolektivní bezpečnosti.⁷⁷

V roce 2005 Uzbekistán strukturu opustil a bylo opět přistoupeno k původnímu názvu GUAM. Tento uzbecký krok byl ovlivněn oteplením vztahů s Ruskou federací a Uzbekistán se vrátil do prorusky orientovaných struktur.

Na příkladu GUAM jsem se snažila nejen poukázat na to, že v postsovětském prostoru existuje jakási revolta proti ruskému vlivu, ale zejména je mít cílem dokázat fakt, že integrační procesy v postsovětském

---

⁷⁵ Zdroj: GUAM, Joint Communiqué of the Meeting of the President of Azerbaijan, Georgia, Moldova and Ukraine, dostupné na: www.guam-organization.org/en/node/440

⁷⁶ Zdroj: GUAM, Joint Communiqué of the Meeting of the President of Azerbaijan, Georgia, Moldova and Ukraine, dostupné na: www.guam-organization.org/en/node/480

⁷⁷ Zdroj: GUAM, The Chisinau Declaration of the GUUAM Heads of States „In the name of democracy, stability and development“, dostupné na: www.guam-organization.org/en/node/438

prostoru, bez přítomnosti Ruské federace, jsou spíše formální a nevykazují reálné výsledky. Členy GUAM jsou (a byly – v případě Uzbekistánu) země ruského blízkého zahraničí, které tedy automaticky spadají do sféry ruského zájmu, což jim značně znemožňuje fungování. Plánovaná podpora Spojených států amerických, kterou prozápadní orientace organizace očekávala, také nebyla nikterak velká, důvodem může být snaha USA o nezasahování do ruské sféry vlivu. Ono deklarované vymezení se ze sféry ruského vlivu nebylo a není pro GUAM nijak jednoduché, a to nejen proto, že spadají automaticky do sféry ruského zájmu a konceptu blízkého zahraničí, jak bylo už zmíněno, ale také proto, že každá ze členských zemí má s Ruskem určité závazky, které jim neumožňují Rusko a vztahy s ním ignorovat. V případě Gruzie se jedná o spor o Jižní Osetii z roku 2008, Ukrajina je ruskou transportní zemí při dodávkách plynu do Evropy, Moldavsko zase s Ruskem vede spor v Podněsteří. Ukrajinské prozápadní tendence se pak po prezidentských volbách v roce 2010, po vítězství proruský orientovaného Janukoviče, staly marginální. Toto všechno považuji za jasné desintegrační faktory co se týče jak organizace GUAM, tak jakékoliv další možné organizace v rámci postsovětského prostoru, která by se chtěla profilovat jako proti-ruská. Na příkladu organizace GUAM jsem se tedy pokusila nejen dokázat, že Ruská federace hraje v integračních procesech v postsovětském prostoru hlavní roli, ale také fakt, že efektivní fungování mezinárodní organizace bez přítomnosti hegemonu, pouze za přítomnosti stejně velkých, resp. malých států, většinou nevykazuje kýžené výsledky.

9 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zanalyzovat a následně vyhodnotit roli Ruské federace v integračních procesech v postsovětském prostoru. Metodologickým východiskem mi byla kritická analýza, které jsem podrobila zahraniční politiku Ruské federace, jednotlivé integrační procesy v oblasti a také zájmy velmocí v postsovětském prostoru. Domnívám se, že díky této analýze bylo možné zodpovědět mnou stanovené výzkumné otázky.

V první části práce jsem se věnovala zmíněným zájmům velmocí v postsovětském prostoru. Právě jejich zájmy ovlivňují integrační procesy v oblasti a místní geopolitiku. Zájmy Spojených států amerických v postsovětském prostoru můžeme definovat jako bezpečnostní a to zejména díky válce proti terorismu. Útoky z 11. září a následná válka v Afghánistánu naplno otevřela Spojeným státům dveře do oblasti Střední Asie, což výrazně zamíchalo místní geopolitické karty. Nastal oklon Uzbekistánu od Ruska a s tím spojená protiruská zahraniční politika, došlo k vybudování amerických vojenských základen v ruských partnerských zemích – Kazachstánu a Uzbekistánu. Geopolitika Střední Asie 21. století bývá označovaná jako Nová Velká hra, tedy geostrategické zápasení o oblast Střední Asie. V kapitole věnované zájmům velmocí v postsovětském prostoru však můžeme pozorovat, že velmocenské zájmy se různí – zájmy USA jsou bezpečnostní, čínské zájmy můžeme označit jako ekonomicko-energetické a ruské zájmy považují za politické. Ruským zahraničně-politickým zájmem je jednoznačně udržení vlivu v „blízkém zahraničí“ či v „zadním dvorku“, jak bývá také postsovětský prostor nazýván. V úvodní části práce jsem tedy stručně zanalyzovala zájmy zmíněných velmocí v regionu a domnívám

se, že odlišnost ve velmocenských cílech činí oblast poměrně nestabilní a geopoliticky strategickou.

Kapitola věnovaná ruské zahraniční politice reflektovala ruské zahraničně-politické zájmy v proměnách času. Směr Jelcinovy zahraniční politiky byl výrazně prozápadně orientován, podporován myšlenkou atlantismu, kterou Holzer označuje jako „úsilí zůstat aktivním mezinárodněpolitickým hráčem metodou rovnoprávného partnerství se Západem.“⁷⁸ Nedá se však tvrdit, že by se jednalo o dobu integračně stagnující, jelikož právě za vlády Borise Jelcina byly veškeré integrační projekty v postsovětském prostoru zahájeny. K prohloubení integrace však dochází za vlády prezidenta Putina, který Jelcina v prezidentské funkci nahradil od roku 2000. Putinova zahraniční politika nabírá multivektorový směr a bývá označována za „nový realismus“. Krátce po nastoupení do prezidentského úřadu Putin přijal Koncepti zahraniční politiky Ruské federace 2000, která mimo jiné za jednu svou prioritu určila Společenství nezávislých států a prohloubení tohoto integračního procesu. Putin si tedy uvědomoval důležitost postsovětského procesu pro Ruskou federaci, a to nejen po stránce ekonomické, energetické, ale také co se týče politického vlivu. Do prvního Putinova funkčního období můžeme řadit transformaci Šanghajské pětky v Šanghajskou organizaci spolupráce, v roce 2002 došlo k prohloubení integrace v rámci Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti přijetím Charty, a také Euroasijské ekonomické společenství prošlo značnými institucionálními změnami, které vedly k prohloubení integrace, a jak k EES poznamenává Horák, „byly založeny některé nadnárodní instituce společenství, které v mnohém napodobovaly strukturu Evropské unie“ (Horák 2009: 171).

---

⁷⁸ Zdroj: Středoevropské politické studie, Jelcinovo Rusko, Jan Holzer 2005, dostupné na: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=250>

Dalším analyzovaným obdobím se stalo prezidentské vládnutí Dmitrije Medvěděva. Mezi první Medvěděvovy zahraničně-politické projevy patří Koncepce zahraniční politiky Ruské federace z roku 2008, která do určité míry navazuje na Koncepci předchozí, ale zároveň už předpokládá dosažení velmocenského statusu Ruska, který se má dále prohlubovat (de Haas 2010: 84). Za prioritní oblast zájmu je považován postsovětský prostor, což dále Medvěděv proklamoval ve svém televizním projevu, který bývá označován jako Medvěděvova doktrína, určitá paralela k Monroeově doktríně, kde Medvěděv jasně vymezil ruskou oblast zájmu. Medvěděvův projev můžeme považovat za výstup proti probíhající Nové Velké hře v oblasti Střední Asie, protože do určité míry reaguje na přítomnost ostatních velmocí v regionu. Podle Adolfa Novotného tento Medvěděvův projev potvrdil, že: „Ruská federace již nehodlá nečinně přihlížet pokusům Západu o posílení vlastního vlivu v oblasti, kterou považuje za oblast svého životního zájmu. Dá se dokonce říci, že nová doktrína představuje ve své podstatě ruskou variantu Monreovy doktríny.“⁷⁹

Na proměnách ruského zahraničně-politického konceptu můžeme pozorovat i jednotlivé výstupy zahraniční politiky, jako jsou integrační procesy. Za Jelcinova vládnutí sice z počátku došlo k zahájení integračních procesů, které ale dle mého názoru spíše měly částečně navázat na sovětskou historii, ale dále nebyly nijak výrazně rozvíjeny. Obrat nastává až po zklamání z atlantistického směru zahraniční politiky a s nástupem eurasianismu a nového realismus Vladimira Putina. Období po roce 2000 představovalo prohlubování integračních procesů ve snaze o rozšíření nejen politického vlivu Ruské federace, a s označením postsovětského prostoru jako sférou vlivu.

---

⁷⁹ Zdroj: Medvedevová doktrína, Adolf Novotný, dostupné na: www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/medvedevova-doktrina/

Výsledkem analýzy integračních procesů v postsovětském prostoru se potvrdila má hypotéza, tedy že role Ruska v těchto integračních procesech je nenahraditelná a vedoucí. Pro toto tvrzení hovoří výsledky kritické analýzy jednotlivých integračních uskupení. U všech proruských zkoumaných organizací – Šanghajské organizace spolupráce, Společenství nezávislých států, Euroasijského ekonomického společenství i Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti můžeme označit Ruskou federaci jako hegemonu, bez jehož přítomnosti by patrně k žádné integraci nedocházelo. Na příkladu organizace GU(U)AM jsem reflektovala, že integrační snaha v postsovětském prostoru bez přítomnosti Ruska jako hegemonu (navíc orientovaná protirusky) není úspěšná a funkční. Domnívám se tedy, že role Ruska jako hegemonu v integračních procesech v oblasti je nenahraditelná a pouze ruská přítomnost zaručuje potenciál akceschopnosti, a to z důvodu toho, že Rusko tato integrační uskupení používá jako svůj zahraničně-politický nástroj k rozšiřování vlivu politického i ekonomického. Výsledek mé hypotézy o vedoucí roli Ruska v integračních procesech potvrzuje i Slavomír Horák, který v souvislosti s integrací ve Střední Asii poznamenává, že: „vnitřní integrace středoasijských států je v současné fázi, kdy jednotlivé státy teprve budují svou národní a státoprávní identitu, prakticky nerealizovatelná. (...) Pro integraci Střední Asie jsou tak klíčový vnější hráči, pro něž jsou středoasijské státy spíše platformou pro rozšíření vlivu v regionu“ (Horák 2009: 180-181).

Domnívám se, že i přes probíhající Novou Velkou hru v oblasti je Ruská federace stále vedoucí mocností v postsovětském prostoru, jelikož společná sovětská historie se skrze mnoho faktorů odráží i do dnešní podoby regionu. Na závěr, jak poznamenává Kuchyňková: „Postsovětský prostor se stále více stává oblastí, která je pro Rusko významná nejen sama o sobě, ale také jako spojnice s okolním světem (v perspektivním

smyslu s Evropou na Západě, v defenzivním smyslu „nárazníkové zóny na Kavkaze a ve střední Asii). To vše modifikuje působení Ruska v oblasti, které s sebou nese zátěž sovětské minulosti, i když má kořeny sahající hluboko za ni“ (Kuchyňková 2006: 200).

10 Seznam použité literatury

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY. *Souhrn řešení výzkumného projektu RM 01/07/04: Politické, ekonomické, kulturní a jazykové vazby středoasijských států na Rusko a jejich integrační resp. dezintegrační vývoj v poslední dob* [online]. 2004 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: www.mzv.cz/file/16670/RM._01._07._04.doc

BĚLOŠEVSKÝ, Dmitrij. Česká republika v ruské zahraničně politické agendě a reflexi 90. let. In: JIŘÍ KABELE, Lubomír Mlčoch. *Institucionalizace (ne)odpovědnosti: globální svět, evropská integrace a české zájmy*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2001, s. 344-351. ISBN 80-246-0431-0. Dostupné z: http://veda.fsv.cuni.cz/konf_sem/globalni_svet/GS_prispevky/gs_ter_belo_sevsky.htm

BHADRAKUMAR, M. K. Shanghai Cooperation Organization Primed and Ready to Fire: Toward a Regional and Global Realignment?. In: *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus* [online]. 2007 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: http://www.japanfocus.org/-m_k-bhadrakumar/2494

BLUM, Yehuda Z. Russia Takes Over the Soviet Union's Seat at the United Nations. *European Journal of International Law*. 1992, roč. 3, č. 2, s. 354-361. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/3/2/2045.pdf>

CENTER FOR NONPROLIFERATION STUDIES. *Commonwealth of Independent States*. 2007. Dostupné z: <http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/cis.pdf>

COOLEY, Alexander. The New Great Game in Central Asia. In: *Foreign Affairs* [online]. 2012 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/137813/alexander-cooley/the-new-great-game-in-central-asia>

DARCHIASHVILLI, Vakhtang. GUAM – Organizace, která se ještě hledá. *Bulletin Centra ázerbajdžánských a kaspických studií: Ekonomické otázky kaspického regionu*. 2009, č. 2. Dostupné z: http://www.iips.cz/data/files/ACSC_a_bulletin_ACSC/bull-2-web.pdf

DOWNS, Erika. The Chinese Energy Security Debate. *The China Quarterly*. 2004, č. 177, s. 21-41.

DULEBA, Alexander a Karel HIRMAN. *Rusko na konci Jelcinovej éry*. Bratislava: IVO, 1999.

DWIVEDI, Ramakant. China's Central Asia Policy in Recent Times. *China and Eurasia Forum Quarterly*. 2006, roč. 4, č. 4, s. 139-159.

ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. *Country Analysis Briefs: Kazakhstan* [online]. 2008 [cit. 2012-02-24]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/cabs/Turkmenistan/pdf.pdf>

ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. *Country Analysis Briefs: Turkmenistan* [online]. 2012 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.eia.gov/cabs/Turkmenistan/pdf.pdf>

EVRAZES. *Basic Document Collection* [online]. 2009 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://evrazes.com/en/docs/base>

FERDUS, Ondřej. Ruská zahraniční politika vůči zemím bývalého Sovětského

svazu. Případová studie Ukrajiny [online]. 2010 [cit. 2013-04-26].

Diplomová práce. Univerzita Palackého, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Markéta Žídková. Dostupné z: <http://theses.cz/id/gr9xyr/>

FRIEDMAN, George. The Medvedev Doctrine and American Strategy. *Stratfor Global Intelligence* [online]. 2008 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://www.stratfor.com/weekly/medvedev_doctrine_and_american_strategy

History. In: *EvrAzES* [online]. 2012 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://evrazes.com/about/history>

HODAČ, Jan a Petr STREJČEK. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru s střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008.

HOLZER, Jan. *Politický systém Ruska: Hledání státu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001.

HOLZER, Jan a Petra KUCHYŇKOVÁ. Jelcinovo Rusko: Případová studie nejistého režimu. *Středoevropské politické studie* [online]. 2005, roč. 7, č. 4 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=250>

HORÁK, Slavomír. Geopolitika Střední Asie. *Mezinárodní politika*. Ústav mezinárodních vztahů, 2001, roč. 25, č. 5, s. 4-6. ISSN 0543-7962.

HORÁK, Slavomír. Ideologie autoritativního režimu na příkladu Turkmenistánu. *Mezinárodní politika*. 2003, roč. 27, č. 12, s. 30-33.

HORÁK, Slavomír. *Střední Asie mezi Východem a Západem*. Praha: Karolinum, 2005.

HORÁK, Slavomír. Ideologie architektury Ašgabat. In: *Slavomír Horák* [online]. 2006 [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://slavomirhorak.euweb.cz/asgabat2006.htm>

HORÁK, Slavomír. *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR*. Praha: Karolinum, 2008.

HORÁK, Slavomír. Středoasijská integrace. Pouze pod vlivem velmocí?. In: *Regionální integrační procesy*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009a, s. 154-182. ISBN 978-80-7380-232-5.

HORÁK, Slavomír. Nástup Číny ve Střední Asii? Možnosti a limity vzájemných vztahů. *Mezinárodní vztahy*. 2009b, roč. 44, č. 3, s. 33-52.

HOUDEK, PAVEL. Etická zahraniční politika „demokratických“ zemí. *Britské listy* [online]. 2004 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/20323.html>

CHARAP, Samuel. The Petersburg Experience Putin's Political Career and Russian Foreign. *Problems of Post-Communism*. 2004, roč. 51, č. 1, s. 55-62.

Charter of the Shanghai Cooperation Organization. In: *The Shanghai Cooperation Organisation* [online]. 2009 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=69>

Interstate Statistical Committee of the Commonwealth of Independent States [online]. 2013 [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.cisstat.com/eng/>

Jelcinova epocha, 1988-2000: od Gorbačeva k Putinovi : obrazy z moderních dějin Ruska. Vyd. 1. Překlad Jaroslav Rek. Praha: Knižní klub, 2003, 475 s. ISBN 80-242-1084-3.

Joint Communiqué of the Meeting of the President of Azerbaijan, Georgia, Moldova and Ukraine. *GUAM* [online]. 1997 [cit. 2013-02-15]. Dostupné z: <http://www.guam-organization.org/en/node/440>

Joint Communiqué of the Tenth Meeting of the Council of the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organisation. In: *The Shanghai Cooperation Organisation* [online]. 2010 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=223>
<http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=69>

KOBRINSKAYA, Irina. The Multispeed Commonwealth. In: *Russia in Global Affairs* [online]. 2004 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_2574

KOHEN, Sami. Erdogan pokukuje po Šanghaji. *Presseurop* [online]. 2013 [cit. 2013-02-16]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/3347211-erdogan-pokukuje-po-sanghaji?xtor=RSS-9>

KONECKÝ, David. Vztahy NATO - Rusko po 11. září 2001. *Mezinárodní politika*. Ústav mezinárodních vztahů, 2002, č. 7, s. 14-16. ISSN 0543-7962. Dostupné z:

<http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2002/MP072002.pdf>

KREJČÍ, Oskar. Velká hra a geopolitika Střední Asie. *Britské listy* [online]. 2010 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/52057.html>

KRIEGER, Joel. *Oxfordský slovník světové politiky*. Čes. vyd. 1. Překlad Zdena Gellnarová. Praha: OTTOVO nakladatelství, 2000, xxx, 1090 s. ISBN 80-718-1463-6.

KUČERA, Jakub. Politika Ruské federace v energetické oblasti. In: *Acta oeconomica Pragensia: Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2010, s. 29-51. 18, 2. ISSN 0572-3043. Dostupné z:

www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=299.pdf

KUCHYŇKOVÁ, Petra. Utváření ruské zahraniční politiky po roce 1991 v postsovětském. In: KUCHYŇKOVÁ, Petra a Tomáš ŠMÍD. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita, 2006, s. 14-50.

KUCHYŇKOVÁ, Petra a Tomáš ŠMÍD. Proměny působení ruského vlivu. In: KUCHYŇKOVÁ, Petra a Tomáš ŠMÍD. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 9-13.

KUCHYŇKOVÁ, Petra. Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky Energetické bezpečnosti [online]. 2010 [cit. 2013-

02-24]. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií.
Vedoucí práce Petr Suchý. Dostupné z:
http://is.muni.cz/th/14001/fss_d/Disertace2.pdf

KUREČIĆ, Petar. The New Greta Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia. *Hrvatski Geografski Glasnik*. 2010, roč. 72, č. 2, s. 21-48.

LARYŠ, Martin. Perspektivy rozvoje Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (ODKB). *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2011 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/publikace/perspektivy-rozvoje-organizace-smlouvy-o-kolektivni-bezpecnosti-odkb.html>

LITERA, Bohuslav. Kozyrevova doktrína – ruská varianta Monroeovy doktríny. *Mezinárodní vztahy*. 1994, č. 4, s. 65-71.

LITERA, Bohuslav. *Vzájemné vztahy postsovětských republik*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, 163 s. Problémy zahraniční politiky. ISBN 80-858-6445-2.

MELVILLE, Andrei a Tatiana SHAKLEINA. *Russian Foreign Policy: Concepts and Realities*. Budapest: Central European University Press, 2005, s. 27-65.

MCDERMOTT, Roger N. The Shanghai Cooperatin Organization's impact on Cetral Asia Security. *Problems of Post-Communism* [online]. 2012, roč. 59, č. 4, s. 56 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=0ef07c77-d854-4131-b107-c9352defb5d5%40sessionmgr4&vid=8&hid=25>

MONAGHAN, Andrew. 'An enemy at the gates' or 'from victory to victory'? : Russian foreign policy. *International Affairs*. 2008, roč. 84, č. 4, s. 717-733. Dostupné z: http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2008/84_4monaghan.pdf

NAZARBAEV, Nursultan. *Evrázijskij sojuz, ideja, praktika, perspektivy, 1994-1997*. Moskva: Fond podpory rozvoje sociálních a politických věd, 1997, 479 p., [32] p. of plates. ISBN 57-556-0085-6.

NOVOTNÝ, Adolf. Medvedevová doktrína. *Fórum pre medzinárodnú politiku* [online]. 2000 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: www.mepoforum.sk/regiony/vychodna-europa/rusko/medvedevova-doktrina/

PUTIN, Vladimír. Annual Address to the Federal Assembly. In: *President of Russia* [online]. 2005 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2006/05/10/1823_type70029type82912_105566.shtml

Rusko: Zahraničně-politická orientace. In: *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/rusko/politika/zahranicne_politicka_orientace.html

Russia's National Security Strategy to 2020. *Security Council of Russian Federation* [online]. 2009 [cit. 2013-02-13]. Dostupné z: <http://www.scrf.gov.ru/news/437.html>

SACCHETTI, Fabiana. *“New-Realism” and “Sovereign Democracy”*: *Russia’s Foreign Policy Under Putin’s Presidency* [online]. Lucca: Institute for Advanced Studies, 2008 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: https://www.imtlucca.it/_documents/courses/005794-ANIEI-%E2%80%9CNew-Realism%E2%80%9D_and_%E2%80%9CSovereign_Democracy%E2%80%9D_Russia%E2%80%99s_Foreign_Policy_Under_Putin%E2%80%99s_Presidency.pdf

SAKHUJA, Vijay. Peace Mission 2005: Reverberations in India. In: *Institute of Peace and Conflict Studies* [online]. 2005 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.ipcs.org/article/military/peace-mission-2005-reverberations-in-india-1832.html>

Shanghai Consensus: Recommendations of the Third International Congress on Technical and Vocational Education and Training. In: *UNESCO* [online]. 2012 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/concensus-en.pdf>

SAKWA, Richard. *Putin: Russia's choice*. 2nd ed. New York: Routledge, c2008, xii, 388 p. ISBN 02-039-3193-9.

Signatures of Partnership for Peace Framework Document. In: *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2012 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm

Silk Road Strategy Act of 1999. In: *GovTrack.us* [online]. 1999 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.govtrack.us/congress/bills/106/hr1152/text>

Silk Road Strategy Act of 2006. In: *GovTrack.us* [online]. 2006 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <http://www.govtrack.us/congress/bills/109/s2749/text>

SERGUNIN, Alexander A. Discussions of international relations in post-communism Russia. *Communist and Post-Communist Studies*. 2004, roč. 37, č. 1, s. 19-35.

Soglašenijs o Tamožennom sojuze. In: *EvrAzES* [online]. 1995 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://evrazes.com/docs/view/32>

Soglašenijs meždú Respublikoj Belarus, Respublikoj Kazachstan, Kyrgyzskoj Respublikoj i Rossijskoj Federacijej od uproščennom porjadke priobretenija graždanstva. In: *EvrAzES* [online]. 1999 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://evrazes.com/docs/view/43>

SOULEIMANOV, Emil. Velká hra o Střední Asii. *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 2003 [cit. 2013-02-17]. Dostupné z: <http://www.amo.cz/publikace/velka-hra-o-stredni-asii.html>

Státy – členové SNS. In: *Internetový portál SNS* [online]. 2013 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://e-cis.info/index.php?id=2>

Struktura ODKB. In: *Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti* [online]. 2012 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.odkb-csto.org/structure/>

ŠVANKMAJER, Milan, Václav VEBER, Zdeněk SLÁDEK a Vladislav MOULIS. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakl. Lidové Noviny, 1995, 473 p. ISBN 80-710-6128-X.

The Foreign Policy Concept of the Russian Federation. *Federation of American Scientists* [online]. 2000 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

The Foreign Policy Concept of the Russian Federation. *MFA of Russia* [online]. 2008 [cit. 2013-02-23]. Dostupné z: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/869c9d2b87ad8014c32575d9002b1c38!OpenDocument>

The Chisinau Declaration of the GUUAM Heads of States “In the name of democracy, stability and development”. *GUAM* [online]. 2013 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.guam-organization.org/en/node/438>

The Shanghai Convention on combating terrorism, separatism and extremism. In: *The Eurasian Group* [online]. 2001 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: http://eurasiangroup.org/files/documents/conventions_eng/The_20Shanghai_20Convention.pdf

VISINGR, Lukáš. Šanghajská organizace spolupráce. In: *Natoaktual.cz: Oficiální portál Informačního centra o NATO* [online]. 2008 [cit. 2013-02-26]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/sanghajska-organizace-spoluprace-dlq/na_analyzy.aspx?c=A080526_120729_na_analyzy_m02

VORÁČEK, Emil. *Eurasijství v ruském politickém myšlení*. Praha: SET OUT, 2004.

VOTÁPEK, Vladimír. Ruská zahraniční politika. In: *Proměny Ruska za V. V. Putina (vnitřní a zahraniční politika): 2. Seminář východoevropských dějin* [online]. 2002 [cit. 2013-02-22]. Dostupné z: http://wwwold.nkp.cz/seminar/promeny_ruska.htm

ŽALOUDEK, Karel. *Encyklopedie politiky*. 1. vyd. Praha: Libri, 1996, 511 s. ISBN 80-859-8311-7.

11 Resumé

The aim of this thesis was to analyze and evaluate the role of Russia in the integration processes in the post-Soviet space. The analysis was based on research foreign policy of the Russian Federation and the interests of great powers that promote their interests in the region. These powers are Russia, USA and China. The interests of these powers are different and they are partly influenced by the events of September 2011. U.S. interests are in the security, the interests of China's energy security and Russian interests are mainly political. Interests of the Russian Federation with regard to participation in the integration process is to maintain their influence in the near abroad. Russia in the post-Soviet space defines its interests on foreign policy that I have mentioned in one chapter devoted. Analysis of foreign policy is made from the collapse of the USSR to the present. This thesis analyzed the various conceptions of foreign policy and individual presidents that influenced the foreign policy interests. The most significantly led the foreign policy president Vladimir Putin, who leads a policy of "new realism". Another highlight of Russian foreign policy towards post-Soviet area was called Medvedev doctrine that the post-Soviet space designated for the exclusive zone of Russian interests.

Another point of analysis are individual integration processes in the post-Soviet space, where it is present Russian Federation, but also GUAM, where Russia is not represented. Based on the analysis of these organizations has been proven indispensable role of Russia in terms of integration processes. The thesis analyzed organizations such as the Shanghai Cooperation Organization, the Eurasian Economic Community, and others.

Based on the analysis, I believe that Russia's role in the integration processes in the post-Soviet space is irreplaceable, thanks to a strong position, which is due not only historically, but also economically and politically.